

สรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู ตลอดจนบุคลากรภายในโรงเรียนในการที่จะปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพนักเรียน โดยจะต้องบรรลุผลในการพัฒนาคน พัฒนางาน ประสานสัมพันธ์และสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูและบุคลากรในโรงเรียน

3.2 จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายใน

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายใน ดังนี้

จันทรานี สงวนนาม (2545 : 153) ได้กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนมีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. เพื่อให้โรงเรียนสามารถบริหารและจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ
3. เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน
4. เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาวิชาชีพ
5. เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนปฏิรูประบบบริหาร โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและร่วมชื่นชมผลงาน
6. เพื่อให้เกิดการประสานงานและความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชุมชน สังคม และวัฒนธรรมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 ข : 124)

ได้สรุปว่ามุ่งหมายของการนิเทศภายในมี ดังนี้

1. เพื่อให้สถานศึกษามีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรและเป็นไปตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารและจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ
3. เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สังคม ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน
4. เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้พัฒนาความรู้ ทักษะ และ

ประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และปฏิบัติงานตลอดจนความต้องการในวิชาชีพ

5. เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนปฏิรูประบบบริหาร โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ ชื่นชมในผลงาน

6. เพื่อให้เกิดการประสานงานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชุมชน สังคม และวัฒนธรรม

สุรศักดิ์ ปานเฮ (2545 : 25-31) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการนิเทศภายในมี ดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ครู อาจารย์ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของโรงเรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาการบริหารและวิชาการ เช่น กำหนดทางเลือก การสร้างสื่อและเครื่องมือการเรียนการสอน หรือนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมขององค์กร
2. เพื่อให้ครู อาจารย์สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็กได้ถูกต้องตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. เพื่อให้ครู ได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถแก้ปัญหาได้
4. เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม สร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้สอน
5. เพื่อมุ่งให้เกิดความร่วมมือและประสานงานกันเป็นอย่างดีภายในระบบงานของโรงเรียน

6. เพื่อควบคุมมาตรฐานและพัฒนางานด้านการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการก้าวสู่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

สรุปได้ว่า การจัดให้มีการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อหาแนวทางปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากร รวมทั้งการเรียนการสอน การทำงานเป็นทีม การสร้างเจตคติที่ดีในการทำงาน ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวม ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนในที่สุด

3.3 หลักการนิเทศภายในโรงเรียน

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงหลักการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้ กรมวิชาการ (2543 : 16) ได้สรุปว่า การนิเทศภายในสถานศึกษาควรใช้หลักการ ดังนี้

1. หลักการปฏิบัติงานตามวิธีวิทยาศาสตร์ ดำเนินการอย่างมีระบบระเบียบ ซึ่งครอบคลุมถึงวิธีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ การวางแผนการ

นิเทศ การปฏิบัติการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศ ซึ่งควรจะมาจากการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือได้

2. หลักการปฏิบัติงานตามวิถีทางประชาธิปไตย เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เปิดใจกว้าง ยอมรับผลการประเมินตนเอง ยอมรับในเหตุผลและปฏิบัติตามข้อตกลง ตลอดจนใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมาย

3. หลักการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาสร้างสรรค์ โดยการแสวงหาความสามารถพิเศษของครูแต่ละคน เปิดโอกาสให้ได้แสดงออก และสนับสนุนส่งเสริมความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

4. หลักการปฏิบัติการตามกระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วม เน้นความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน โดยยึดวัตถุประสงค์การทำงานร่วมกัน การช่วยเหลือแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ร่วมคิด ร่วมพัฒนา ทั้งนี้เพื่อความสำเร็จของงานโดยส่วนรวม

5. หลักการปฏิบัติงานเพื่อประสิทธิภาพ เน้นการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ มีการควบคุม ติดตามผลการดำเนินงาน และผลผลิตอย่างใกล้ชิด เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมาตรฐานการศึกษา

6. หลักการปฏิบัติงานโดยยึดวัตถุประสงค์ การดำเนินงานทุกอย่าง ทุกครั้งต้องกำหนดวัตถุประสงค์การทำงานอย่างชัดเจน ออกแบบการดำเนินงานอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

กมล ภู่งประเสริฐ (2544 : 59) กล่าวว่า หลักการสำคัญที่นำมาใช้ในการนิเทศในสถานศึกษามี ดังนี้

1. มุ่งที่คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ แม้ว่าการนิเทศภายในจะเป็นการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา สิ่งที่จะพัฒนาจะต้องโยงไปสู่คุณภาพของผู้เรียนทั้งสิ้น

2. อาศัยความร่วมมือภายในสถานศึกษา บุคลากรภายในสถานศึกษา จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการนิเทศภายใน ร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อให้บุคลากรแต่ละคนพัฒนาตนเองได้อย่างมีคุณภาพ และหลายกรณีอาจต้องเชิญวิทยากร/ผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาช่วยให้คำแนะนำด้วย

3. อาศัยวิธีการที่หลากหลายที่จะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ และความร่วมมือในการดำเนินการ แต่ละวิธีมีจุดเด่น จุดด้อยที่จะช่วยเสริมประสิทธิภาพของกัน

ได้

4. กระทำอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพจนสร้างความรู้สึกว่า กระบวนการนี้เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ กลายเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานภายในสถานศึกษา ซึ่งเป็นการสร้างอุปนิสัยของการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

5. ใช้กระบวนการที่เป็นระบบ เพื่อให้มั่นใจได้ว่างานนิเทศภายใน สถานศึกษาจะสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้

สรุปได้ว่า หลักการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นหลักการในการช่วยเหลือ และนำ สร้าง (Establishing) เสริม (Strengthening) เพิ่ม (Increasing) และต่อ (Continuing) ในการ พัฒนาตัวครู นักเรียน และโรงเรียนตามลำดับ หลักการนิเทศการศึกษาจะต้องอยู่บนพื้นฐาน ความเป็นวิทยาศาสตร์ ความเป็นประชาธิปไตย ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และที่สำคัญผู้ บริหารสถานศึกษาจะต้องมองเห็นความสำคัญของการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อเป็น การยกระดับคุณภาพการศึกษานั้นเอง การนิเทศการศึกษามีความสัมพันธ์กับผู้บริหารโรงเรียน เป็นอย่างมาก เพราะผู้บริหารโรงเรียนมีความใกล้ชิดกับครูมากที่สุด และสามารถปฏิบัติงาน นิเทศการศึกษาให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าว ทั้งนี้ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้กำหนดนโยบาย เป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจตลอดจนเป็นผู้ที่จะต้องให้ความช่วยเหลือครูใน โรงเรียนด้วย

3.4 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการนิเทศภายในโรงเรียน

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ในการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

ซารี มณีสรี (2538 : 61 – 68) ได้สรุปว่า งานนิเทศการศึกษาที่ผู้บริหาร ต้องทำมีดังนี้

1. การช่วยเหลือครูทางด้านวิชาการและด้านบริหาร

1.1 การปฐมนิเทศครูใหม่ก่อนโรงเรียนเปิด เพื่อช่วยให้ครูได้ กู้เนื้อเกี่ยวกับโรงเรียน งานในหน้าที่ใหม่ ให้ความรู้ครูเกี่ยวกับปรัชญา วัตถุประสงค์ของ โรงเรียน ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน การจัดสายงานการบริหาร กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัด ขึ้นในโรงเรียน ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่ครูจะได้รับ การเขียนแผนการสอน บุคลากรต่าง ๆ ที่ครูจะต้องเกี่ยวข้อง ตลอดจนบริการต่าง ๆ ภายในโรงเรียนที่ครูจะนำมาใช้ประกอบการสอน

1.2 การจัดประชุมก่อนเปิดภาคเรียน เพื่อแจ้งครูถึงงานที่จะต้องทำ เมื่อเปิดภาคเรียน แล้วประชุมตามสายหมวดวิชา เพื่อร่วมกันจัดทำแผนการสอน การสังเกต การสอน

1.3 การเยี่ยมชั้นเรียน ถ้าปรากฏว่าหลังจากผู้บริหารโรงเรียนได้ทำ

การนิเทศ ให้คำแนะนำต่าง ๆ แล้วการสอนของครูยังไม่ดีเท่าที่ควร ผู้บริหารโรงเรียนจัดบริการให้ครูมีโอกาสเยี่ยมชั้นเรียนอื่น ๆ ซึ่งเป็นโรงเรียนเดียวกันหรือโรงเรียนอื่นก็ได้

1.4 การสังเกตการสอนในชั้น ผู้บริหารโรงเรียนควรไปสังเกตการสอนในชั้นต่าง ๆ ทั้งนี้มีใช้จับผิดครู แต่เพื่อจะได้หาวิธีการช่วยเหลือครูในด้านเนื้อหา วิธีสอน การใช้สื่อการวัดผลและประเมินผล การควบคุมชั้นเรียนขณะทำการสอน เมื่อมีปัญหาที่จะให้การแนะนำให้การปรึกษาด้านนั้น ๆ เพื่อแก้ไขให้ดีขึ้น

1.5 การสาธิตการสอน ผู้บริหารโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ครูได้ดูการสาธิตการสอนตามสมควรทั้งนี้เพื่อครูจะได้เห็นขั้นตอนในการดำเนินการสอน เทคนิคการสอนที่มีประสิทธิภาพ และเปิดโอกาสให้มีการซักถามที่ไม่เข้าใจอย่างกว้างขวาง

1.6 การนิเทศด้วยการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลหรือรายหมู่คณะ โดยผู้บริหารแจ้งให้ครูทราบ เมื่อครูมีปัญหาไม่เข้าใจเกี่ยวกับการเรียนการสอน การบริหาร หรือการจัดกิจกรรมใด ๆ ให้เข้าพบปรึกษาหารือกับผู้บริหารโรงเรียนได้ และผู้บริหารโรงเรียนได้จัดทำตารางเวลาว่างเป็นประจำ เพื่อให้ครูได้มีโอกาสเข้าขอรับคำปรึกษาได้สะดวก

1.7 นิเทศด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบต่าง ๆ เพื่อให้ครูได้ศึกษาหาความรู้ และปฏิบัติจริงในเรื่องที่น่าสนใจโดยเฉพาะ

1.8 การอบรมครู ผู้บริหารโรงเรียนอาจจัดการอบรมครูในโรงเรียนของตนเอง หรือร่วมกับโรงเรียนใกล้เคียง โดยหัวข้อการอบรมนั้นมาจากความต้องการของครู และสอดคล้องหรือสัมพันธ์กับการเรียนการสอน การบริหารภายในโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่นได้จัดขึ้น เช่น มหาวิทยาลัย คุรุสภา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรส่งครูไปร่วมรับการอบรม

1.9 การจัดสัมมนาครูโดยผู้บริหารการศึกษา จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแล้วจัดสัมมนาครูขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น วิธีสอน การผลิตสื่อการสอน การพัฒนาการของเด็ก หรืออื่น ๆ

1.10 จัดหาหนังสือที่ดี มีคุณค่าทางเนื้อหาวิชาการ วิชาการศึกษาดำรงต่าง ๆ ที่เสริมความรู้ให้แก่ครู เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

1.11 พัฒนาห้องสมุดของโรงเรียน ห้องสมุดของครู และห้องสมุดหมวดวิชา ในด้านบรรยากาศภายในห้องเรียน เช่น แสงสว่าง โต๊ะเก้าอี้อ่านหนังสือ ความสะอาดภายในห้อง กระจ่างต้นไม้ภายในห้อง และยังรวมถึงตำราวิชาการใหม่ ๆ การแนะนำครูให้ใช้ห้องสมุดให้ถูกต้องสม่ำเสมอเพื่อครูจะได้แนะนำนักเรียนให้ใช้ห้องสมุดอีกด้วย

1.12 นิเทศด้วยการจัดโสตศึกษาให้แก่ครูเป็นอย่างดี สนับสนุนให้ครูใช้อุปกรณ์เหล่านั้น ถ้าปรากฏว่าครูใช้ไม่เป็น จัดทำอุปกรณ์ไม่เป็น ผู้บริหารโรงเรียนก็ควรแนะนำ สาธิต หรือจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ครูได้พัฒนาการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

1.13 สนับสนุนให้ครูไปศึกษาต่อทั้งภาคปกติและนอกเวลา เพื่อครูจะได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงยิ่งขึ้น และบังเกิดผลดีต่อการพัฒนาการศึกษาต่อไปในอนาคต

2. การช่วยเหลือครูในด้านปัญหาส่วนตัว เพื่อให้การเรียนการสอนในโรงเรียนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ผู้บริหารโรงเรียนควรจะสอดคล้องดูแลทุกข์สุขของครูที่อยู่ในปกครอง ควรจะให้ความเป็นกันเอง มีมนุษยสัมพันธ์จนกระทั่งครูสามารถปรับปรุงทั้งในด้านส่วนตัว และปัญหาการทำงาน

3. การสร้างขวัญกำลังใจของคณะครูในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเสริมสร้างเจตคติของบุคคล และแต่ละคนในโรงเรียนให้มีความรู้สึกปลอดภัย อบอุ่น รักอาชีพ รักหมู่คณะ พยายามทำงานด้วยความเต็มใจ

4. การประเมินผลการปฏิบัติงานในโรงเรียน การปฏิบัติงานในโรงเรียนที่ได้ผลดีนั้นจะต้องร่วมมือกันหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายบริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารครู - อาจารย์ นักการภารโรงและนักเรียน เกี่ยวกับการประเมินผลการปฏิบัติงานในโรงเรียนนั้นอาจทำได้ ดังนี้

4.1 ผู้บริหารโรงเรียนจัดทำตู้หรือกล่องสำหรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ คำวิจารณ์ของครูภายในโรงเรียนเกี่ยวกับการบริหาร การปฏิบัติงานภายในโรงเรียน ตู้หรือกล่องนี้ต้องเหมาะสม มั่นคง แข็งแรง เก็บความลับได้เป็นอย่างดี เปิดได้เฉพาะผู้บริหารโรงเรียนเท่านั้น ก่อนจะเปิดควรมีการประชุมแจ้งจุดประสงค์ต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจกับคณะครูเสียก่อน

4.2 จัดให้นักเรียนอภิปรายปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียน เพื่อจะช่วยให้ผู้บริหารโรงเรียนเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียน และหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ดีขึ้นข้อสำคัญครูต้องอธิบายหรือแนะนำให้นักเรียนได้ศึกษาข้อมูล หรือรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ก่อนการอภิปราย

4.3 ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น วิจัยผลการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร ประเมินโครงการต่าง ๆ ภายในโรงเรียน และนำผลการวิจัยมาพัฒนาโรงเรียนต่อไป

4.4 ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องช่วยครูในการประเมินการสอนของตนเอง โดยการสังเกตพฤติกรรมการเรียนและผลการเรียนของนักเรียน การใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน เมื่อเรียนวิชาต่าง ๆ ในภาคเรียนหนึ่ง ๆ ผ่านมาแล้ว

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 6) ได้สรุปว่าในการพัฒนาระบบนิเทศให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาท ดังนี้

1. ศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบนิเทศของโรงเรียน
2. สร้างความตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการพัฒนาระบบนิเทศของโรงเรียนให้แก่คณะครูในโรงเรียนและการพัฒนาตนเอง
3. จัดหรือดำเนินการให้มีการจัดระบบนิเทศของโรงเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการ
4. ให้ความรู้ให้คำแนะนำแก่บุคลากรที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้นิเทศในโรงเรียน ร่วมดำเนินการพัฒนาระบบนิเทศของโรงเรียน ร่วมกับคณะครูในโรงเรียน
5. ติดตามประเมินผลการดำเนินการร่วมกับคณะครูในโรงเรียน และให้ข้อมูลป้อนกลับแก่คณะครูในโรงเรียน ให้เห็นความก้าวหน้าของตนเอง
6. เผยแพร่ความสำเร็จของคณะครูในโรงเรียน ให้การเสริมแรง ให้การยกย่องเพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

กรมวิชาการ (2543 : 12) ได้สรุปว่า บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนต่อการนิเทศภายในมี ดังนี้

1. ตระหนักและเห็นความสำคัญว่าจะต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง
2. บริหารและจัดการแบบมีส่วนร่วม
3. สร้างขวัญและกำลังใจ
4. สร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองและหน่วยงานอื่น
5. สนับสนุนด้านงบประมาณ ยานพาหนะ และอำนวยความสะดวก

ทุกด้าน

6. สร้างเครือข่ายกับโรงเรียนและสถาบันผลิตครูเพื่อการพัฒนา

โรงเรียน

7. ประสานงานกับหน่วยศึกษานิเทศก์ และสถาบันผลิตครูในท้องถิ่น เพื่อร่วมกันวางแผนในการพัฒนาบุคลากร และโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 ก : 51) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยสนับสนุนและมีส่วนร่วมกับผู้เรียนและครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
2. กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่มีแผนงานในการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ที่ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา
3. นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้กำหนดนโยบายของสถานศึกษา
4. บริหารจัดการให้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอนมีเสรีในการคิดค้นรูปแบบการเรียนรู้ ทำวิจัยในชั้นเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครู การทำงานเป็นทีมปรึกษากำลักรหว่างกลุ่มวิชา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ให้ได้มาตรฐานหลักสูตร
5. พัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นห้องเรียน
6. จัดให้มีระบบนิเทศภายในช่วยเหลือครูในด้านหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความสำคัญมาก บุคลากรทุกคนในโรงเรียนต้องปฏิบัติงานประสานกันอย่างเป็นระบบ สม่่าเสมอและต่อเนื่อง ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นบุคคลที่สำคัญอย่างยิ่งในโรงเรียน เพราะการจัดการเรียนการสอนจะก้าวหน้าหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียน นอกจากนี้ยังเป็นผู้ช่วยผลักดันส่งเสริมให้กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนบรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของนักเรียน อันเป็นทรัพยากรที่มีค่าสูงสุด

3.5 ขอบเขตของงานนิเทศภายในโรงเรียน

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงขอบเขตของงานนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

เจษฎา แซ่มประเสริฐ (2539 : 5) กล่าวว่า ในกรนิเทศให้ผู้นิเทศภายในดำเนินการนิเทศในขอบเขตของเนื้อหาสาระ ประกอบด้วยการปฏิบัติตามนโยบายของกรมการปฏิบัติงานตามหลักสูตร และการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

เสถียร เทียงธรรม (2542 : 5) ได้กล่าวถึง ขอบเขตของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า งานนิเทศภายในที่มีผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบมี 2 ประเภท คือ งานหลัก ได้แก่ หลักสูตรการเรียนการสอน และการวัดผล การประเมินผลการเรียน และงานสนับสนุนวิชาการ ได้แก่ งานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ กิจกรรมนักเรียน งานปกครองงานธุรการและการเงิน งานบริการ และความสัมพันธ์กับชุมชน ดังนี้

1. งานหลัก เป็นงานสำคัญ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียนโดยตรง หากครูและบุคลากรไม่เอาใจใส่ต่องานเหล่านี้ ก็ถือว่าเป็นความล้มเหลวที่สุด งานหลักที่ครูและบุคลากรในโรงเรียนจะต้องปฏิบัติและถือว่ามีค่าสำคัญอย่างยิ่ง ประกอบด้วย

1.1 หลักสูตร เช่น การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น การสร้างหลักสูตรเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น และการจัดแผนการเรียนการสอน

1.2 การเรียนการสอน เช่น การพัฒนาเทคนิควิธีการสอน การพัฒนาเทคนิคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการพัฒนาเทคนิคในการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน

1.3 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เช่น การสร้างข้อทดสอบการวัดและประเมินผล

2. งานสนับสนุนวิชาการ เป็นงานที่จะช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนให้งานหลักดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ

2.1 งานที่เกี่ยวข้องกับอาคารสถานที่ เช่น การใช้ประโยชน์จากอาคารเรียน ห้องเรียน และห้องปฏิบัติการในวิชาต่าง ๆ

2.2 งานปกครอง ได้แก่ งานดูแลและส่งเสริมระเบียบวินัยความประพฤติของนักเรียน

2.3 งานธุรการและการเงิน ได้แก่ การปฏิบัติเกี่ยวกับงานธุรการ การปฏิบัติเกี่ยวกับงานการเงินและพัสดุ

2.4 งานกิจการนักเรียน ได้แก่ กิจการนักเรียน การบริการด้านสุขภาพอนามัย และโครงการอาหารกลางวัน

2.5 งานบริการ ได้แก่ งานแนะแนว บริการห้องสมุด งานสาธารณูปโภค งานสัมพันธ์ชุมชน ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับชุมชน การบริการชุมชน สมาคมครูและผู้ปกครอง

สรุปได้ว่า ขอบเขตของงานนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วยงานนโยบายจากหน่วยเหนือระดับกรม งานด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การเรียน งานสนับสนุนงานด้านวิชาการ ซึ่งเป็นงานประจำและงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ ผู้บริหารในฐานะผู้นิเทศควรจะทำความเข้าใจ วางแผน กำหนดขั้นตอน และวิธีการปฏิบัติให้ถูกต้องจึงจะส่งผลให้งานนิเทศภายในโรงเรียนบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

3.6 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

กรมวิชาการ (2543 : 17) ได้สรุปไว้ว่า การดำเนินการนิเทศภายใน สถานศึกษาควรจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน ดังนี้ ขั้นเตรียมการนิเทศ ขั้นวางแผนการนิเทศ ขั้นปฏิบัติตามแผนการนิเทศ ขั้นประเมินผลการนิเทศ และขั้นปรับปรุงแก้ไขวิธีการนิเทศ

การนิเทศภายใน หมายถึง ความร่วมมือของบุคลากรภายในโรงเรียนในการที่จะปรับปรุง แก้ไขหรือพัฒนาการสอนของครู เพื่อให้การเรียนการสอนของครูมีคุณภาพ มีขั้นตอนเหมือนการนิเทศการศึกษาโดยทั่วไป ซึ่งมีขั้นตอนการนิเทศ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นการวางแผนการนิเทศ การวางแผนการนิเทศ เป็นขั้นตอนการสำรวจปัญหาและความต้องการการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศ การกำหนดนโยบายและจุดประสงค์ของการนิเทศ กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติการนิเทศ และการจัดลำดับความจำเป็นเร่งด่วนก่อนหลัง ซึ่งการวางแผนการนิเทศเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นตัวกำหนดภาพรวมของการปฏิบัติงานนั้นจะไปในทิศทางใด ตามหลักการผู้บริหารควรให้ความสำคัญในขั้นตอนนี้อย่างยิ่ง จึงจะสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ มีหลักการ ดังนี้

1.1 การปฏิบัติงาน เพื่อหาข้อกำหนดว่า จะทำอะไร มีขอบเขตอย่างไร

1.2 เพื่อจะได้ดำเนินการให้ตรงเป้าหมายที่กำหนดไว้ การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและวางแผนแนวทางการแก้ปัญหาต่าง ๆ

1.3 การจัดระบบงาน เป็นการจัดแบ่งสายงานการนิเทศการศึกษาในหน่วยงาน อำนาจและหน้าที่ของบุคลากรส่วนต่าง ๆ

1.4 การดำเนินงาน จะใช้วิธีใดดำเนินงาน การติดตามผลและการกำหนดเริ่มปฏิบัติงานตามแผนสิ้นสุดเมื่อใด เป็นต้น

1.5 การประเมินผลงาน กำหนดวิธีการประเมินผลงานไว้เป็นระยะ เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข ควรจะประเมินผลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

2. ขั้นเตรียมการนิเทศ เป็นขั้นตอนเตรียมบุคลากร เตรียมวัสดุ เตรียมกิจกรรมให้เรียบร้อยที่สุดเพื่อให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้ ได้แก่ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศให้แก่ผู้ร่วมงานให้ความรู้และทักษะในการนิเทศแก่ผู้นิเทศและผู้ร่วมงาน กำหนดผู้ให้การนิเทศ กำหนดสื่อเครื่องมือและแหล่งทรัพยากร กำหนดกิจกรรมที่จะใช้ใน

การปฏิบัติการนิเทศ การเตรียมการนิเทศอาจแบ่งการเตรียมการไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 เตรียมคนหรือเตรียมบุคลากร โดยอาจใช้แนวปฏิบัติในลักษณะต่อไปนี้

2.1.1 ประชุมปรึกษากับบุคลากรในโรงเรียน เพื่อสร้างการยอมรับ ความศรัทธาในกระบวนการนิเทศ

2.1.2 ประชุมให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการนิเทศภายในโรงเรียนแก่บุคลากร สร้างความเข้าใจให้บุคลากรยอมรับในความสามารถที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เพื่อก่อให้เกิดผู้นำและผู้ตามที่ดี

2.1.3 สร้างความเข้าใจตรงกันว่า การนิเทศไม่ใช่การจับผิดหรือสร้างปมค้อยให้แก่ครูอาจารย์แต่ประการใด ตรงกันข้ามกลับเป็นการช่วยพัฒนาครูอาจารย์ให้มีคุณภาพ และเพิ่มพูนศักยภาพของตนให้สูงขึ้น

2.1.4 สร้างความเข้าใจตรงกันว่า การนิเทศภายในไม่ใช่การเพิ่มงาน แต่เป็นภารกิจและหน้าที่ที่ครูอาจารย์ทุกคนพึงปฏิบัติ ตามบทบาทที่ตนเกี่ยวข้อง

2.1.5 สร้างความเข้าใจตรงกันว่า การนิเทศเป็นการรวมความคิดเพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคร่วมกัน การนิเทศเป็นการทำงานในระบบทีม ซึ่งจะเสริมสร้างความรักความสามัคคีในหมู่คณะ

2.1.6 สร้างความเข้าใจให้บุคลากรในโรงเรียนตระหนักว่าการนิเทศจะนำไปสู่ความมั่นใจ ความถูกต้องและจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

2.1.7 สร้างความรู้ให้แก่บุคลากรในโรงเรียนครบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านพฤติกรรมศาสตร์ พฤติกรรมองค์กร การพัฒนาตนเอง และการพัฒนาองค์กร

2.2 เตรียมงาน โดยอาจใช้แนวปฏิบัติในลักษณะต่อไปนี้

2.2.1 กำหนดสื่อ เครื่องมือ และแหล่งทรัพยากรตามโครงการนิเทศที่จัดไว้ในขั้นตอนการวางแผนการนิเทศ

2.2.2 จัดการและผลิตสื่อประกอบการนิเทศ

2.2.3 กำหนดกิจกรรมการนิเทศ วิธีการนิเทศ ตลอดจนเทคนิคการนิเทศต่าง ๆ

3. ขั้นตอนการนิเทศ การดำเนินการนิเทศเป็นขั้นตอนการนำโครงการนิเทศภายในโรงเรียนที่ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการได้แล้ว ไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ การดำเนินการนิเทศภายใน ควรดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ

เตรียมการ การลงมือปฏิบัติตามโครงการ และการรายงานผลการปฏิบัติ

3.1 การเตรียมการ การดำเนินการในขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

3.1.1 การจัดทำรายละเอียดในการปฏิบัติงาน หมายถึง การกำหนดงานย่อยที่จะต้องปฏิบัติในแต่ละขั้นตอน เพื่อให้ทราบว่าม้งานอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติ ในการจัดทำรายละเอียดในการปฏิบัติงานนั้นต้องกำหนดว่าม้งานอะไรบ้าง ใครเป็นผู้รับผิดชอบ ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน กำกับ ดูแล ติดตามผล ปัญหาและอุปสรรคซึ่งสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขและใช้เป็นแนวทางในการจัดทำรายละเอียดของโครงการอื่น ๆ ต่อไป

3.1.2 การประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน

3.2 การลงมือปฏิบัติตามโครงการ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.2.1 การปฏิบัติตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ ได้แก่ การที่บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานย่อยที่ระบุไว้ในโครงการ ได้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

3.2.2 การติดตาม ควบคุม และกำกับงาน จุดมุ่งหมายของขั้นตอนนี้ เพื่อติดตามดูแล ช่วยเหลือและสนับสนุนให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนโครงการที่กำหนดไว้ช่วยแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นในช่วงปฏิบัติงาน การรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินโครงการทราบประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน และกำหนดวิธีการแก้ไขปรับปรุง ซึ่งดำเนินการลักษณะรวบรวมเอกสาร สัมภาษณ์ ใช้แบบสำรวจ แบบทดสอบและการออกคำสั่งหรือหนังสือเวียน เป็นต้น

3.2.3 การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในขณะปฏิบัติงาน ซึ่งจะเป็นการเพิ่มพลังการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น ดังนั้น ผู้บริหารและผู้ให้การนิเทศจะต้องถือเป็นหน้าที่สำคัญในการสร้างเสริมให้ผู้รับการนิเทศมีขวัญและกำลังใจคืออยู่เสมอ สามารถดำเนินการได้โดยปฏิบัติตนเป็นเพื่อนร่วมงานและที่ปรึกษาที่ดี เปิดโอกาสให้เพื่อนร่วมงานแสดงความคิดเห็น สร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงาน บำเหน็จความชอบตามเหมาะสม และสร้างการยอมรับในความสำเร็จของการปฏิบัติงาน

3.3 การรายงานผลการปฏิบัติงาน มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.3.1 การรายงานผลการปฏิบัติงานระหว่างการดำเนินการ เพื่อจะได้ทราบปัญหา อุปสรรคในการทำงานและรายงานความก้าวหน้าของการทำงาน อาจจะเป็นการรายงานด้วยวาจา เสนอเป็นรายงานหรือรายงานประจำทุกเดือน

3.3.2 การรายงานผลการปฏิบัติงานเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน
เพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไปใช้ในการประเมินโครงการ

การดำเนินการนิเทศ มีวิธีนิเทศหรือกิจกรรมการนิเทศมากมาย ซึ่ง
ผู้บริหาร ผู้ให้การนิเทศสามารถจะเลือกกิจกรรมแต่ละประเภทให้เหมาะสมกับเรื่องหรืองานที่
จะให้การนิเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและองค์ประกอบอื่นๆ
ดังนั้นผู้นิเทศจำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจให้เหมาะสมกับกับผู้ที่รับการนิเทศ

4. ขั้นการสร้างเสริมขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ขวัญหรือ
กำลังใจ หมายถึง สภาพจิตใจและอารมณ์ ซึ่งมีผลกระทบต่อความตั้งใจในการทำงาน
ผลกระทบนั้นอาจเกิดขึ้นกับบุคคลหรือองค์กร ขวัญและกำลังใจที่ดีจะต้องเพิ่มพลังการทำงาน
ที่สูงขึ้น ซึ่งผู้นิเทศต้องถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องสร้างเสริมให้ผู้รับการนิเทศมีขวัญและ
กำลังใจที่ดีอยู่เสมอ โดยอาศัยทักษะเชิงมนุษยสัมพันธ์และการจูงใจ สามารถดำเนินการได้โดย
ปฏิบัติตนเป็นเพื่อนร่วมงานและที่ปรึกษาที่ดี เปิดโอกาสให้เพื่อนร่วมงานแสดงความคิดเห็น
สร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงาน

5. ขั้นการประเมินผลการนิเทศ คือ การประเมินกระบวนการดำเนินงาน
งานนิเทศภายใน กระทำได้โดยการนำข้อมูลจากการปฏิบัติงานมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่
คาดหวัง หรือสิ่งที่ระบุไว้ในด้านต่าง ๆ การประเมินผลการนิเทศภายใน จัดทำขึ้นเพื่อ
ตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการ พิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการว่ามีมากน้อยเพียงใด
พิจารณาว่าโครงการดำเนินไปแล้วได้ผลตามจุดประสงค์หรือไม่ และนำไปปรับปรุงการ
บริหารให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การประเมินผลแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

5.1 การประเมินผลก่อนเริ่มโครงการ เป็นการประเมินนโยบาย
ของหน่วยงาน ประเมินความต้องการ ความจำเป็นของบุคลากร การวิเคราะห์กิจกรรม
รวมทั้งประเมินทรัพยากร สิ่งที่น่าเข้าหรือทางเลือกในการจัดทำโครงการ

5.2 การประเมินระหว่างดำเนินการ เป็นการประเมินผลเพื่อ
ปรับปรุงการจกระบบงาน หรือการจัดทำรายงานความก้าวหน้า การเปรียบเทียบผลของการ
ปฏิบัติงาน หรือเปรียบเทียบผลนำเข้ร่วมกับวิธีดำเนินการกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในโครงการว่ามี
ความสอดคล้องหรือแตกต่างกันอย่างไร

5.3 การประเมินผลหลังการดำเนินการ เป็นการประเมินผลสรุป
เพื่อดูว่า การดำเนินการได้ผลตามความมุ่งหมายหรือไม่ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
อย่างไร โดยเปรียบเทียบผลระหว่างผลผลิตที่เกิดขึ้นจริง ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะแสดง
ให้เห็นถึงความสำคัญระหว่างผลที่ได้กับจุดประสงค์ของโครงการ ส่วนประกอบแวดล้อม

ปัจจัยนำเข้าโดยกระบวนการทั่วไป การประเมินผลสรุปโครงการจะให้ข้อมูลแก่ผู้ตัดสินใจในเรื่องประสิทธิภาพของโครงการค่าใช้จ่ายของโครงการ ผลกระทบของโครงการ การเปรียบเทียบประสิทธิภาพของการลงทุนกับงานลักษณะที่เทียบกันได้ และข้อเสนอแนะเพื่อปฏิบัติการดำเนินการใช้หรือปรับปรุงโครงการ

สรุปได้ว่า การประเมินผลการนิเทศ มุ่งที่จะนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานในภาพรวมของการนิเทศภายใน ดังนั้น เพื่อให้การปรับปรุงการดำเนินงานนิเทศภายในให้ได้ผลมากที่สุด ควรจะได้ประเมินบรรยากาศขององค์กร การสำรวจเจตคติของผู้ได้รับการนิเทศและผู้ให้การนิเทศด้วย นอกเหนือจากนั้นควรจัดแบบรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นลายลักษณ์อักษร แนวทางในการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในจุดที่บกพร่อง

3.7 กิจกรรมการนิเทศ

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงกิจกรรมการนิเทศ ดังนี้

ชารี มณีสรี (2538 : 61) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการนิเทศทางวิชาการในการปฐมนิเทศไว้ ดังนี้

1. การปฐมนิเทศครูใหม่ (Orientation) ผู้บริหารคาดว่าได้วางแผนการปฐมนิเทศครูใหม่ก่อนเปิดโรงเรียน เพื่อช่วยให้ครูคุ้นเคยกับโรงเรียนและงานในหน้าที่ที่จะต้องทำ ในการนี้ควรช่วยให้ครูใหม่มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาและวัตถุประสงค์ของโรงเรียน ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน การจัดงานของฝ่ายวิชาการ กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ระเบียบข้อบังคับ สวัสดิการต่าง ๆ ที่ครูจะได้รับ ครูใหม่ควรมีผู้ช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับแผนการสอน บัญชีเรียกชื่อและให้มีการสังเกตการสอนของครูอื่น ๆ

2. การฝึกอบรม (Training) การฝึกอบรมเป็นการจัดระบบการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและทัศนคติให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงานที่บุคคลผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบ การฝึกอบรมเป็นการจัดประชุมในลักษณะหนึ่ง ประกอบด้วยกิจกรรมการบรรยาย การอภิปรายซักถามปัญหา การสาธิต การฝึกอบรมจัดเฉพาะเรื่องใช้เวลามากกว่าการประชุมธรรมดา มีการเลือกเรื่องที่ฝึกอบรมและเนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรม

3. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นการแก้ปัญหาภาคปฏิบัติ โดยให้ฝึกความสามารถและทักษะในการปฏิบัติจริง และผู้สนใจร่วมกันวางแผนและการดำเนินงานให้เป็นไปตามความต้องการของส่วนรวม การประชุมปฏิบัติการมีองค์ประกอบที่ควรพิจารณาเพื่อเตรียมการ คือ สถานที่ประชุม วิทยากรที่จะมาดำเนินการ สถานที่พักของวิทยากร และผู้เข้าร่วมประชุม การจัดบริการต่าง ๆ รวมถึงวัสดุ

อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการประชุม

4. การจัดป้ายนิเทศ (Bulletin Board) การจัดป้ายนิเทศเป็นสื่อกลางในการให้ข้อมูลและข่าวสารความรู้หรือวิธีหนึ่ง หากการจัดป้ายนิเทศรวมกันหลาย ๆ ป้าย ในโอกาสต่าง ๆ เรียกว่าการแสดงนิทรรศการ โรงเรียนต้องจัดป้ายนิเทศให้ความรู้ใหม่ ๆ และข้อมูลต่าง ๆ แก่ครูและนักเรียน โดยแต่ละฝ่ายหรือหมวดวิชาจัดป้ายนิเทศจะเป็นประโยชน์ต่อครูและนักเรียนอย่างสูง

5. การจัดมุมหนังสือ (Book End) การจัดมุมหนังสือเพื่อเป็นศูนย์รวมเอกสาร หนังสือ ตำรา กฤกระเบียบ หลักสูตรและงานวิจัยใหม่ ๆ ให้ครูได้ศึกษาค้นคว้าในการพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้ามีความรู้ ความคิดอะไรใหม่ ๆ เพื่อนำไปพัฒนาการเรียนการสอนให้นักเรียนมีคุณลักษณะตามที่หลักสูตรต้องการ และเป็นบุคคลที่ปรับปรุงพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่ออาศัยอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ห้องเฉพาะเป็นที่รวบรวมเอกสาร หนังสือ ตำราต่าง ๆ เหล่านี้อาจเรียกห้องสมุดเฉพาะสำหรับครู หรือหากไม่สามารถจัดห้องพิเศษให้ได้ก็อาจจัดไว้ที่มุมใดมุมหนึ่งของห้องฝ่ายวิชาการ และอาจเรียกว่ามุมหนังสือสำหรับครูก็ได้

6. การให้คำปรึกษาแนะนำ (Counselor) การให้คำปรึกษาแนะนำเป็นเทคนิคของผู้ให้การนิเทศแก่ครู หลังจากทราบข้อมูลหรือปัญหาของครู หรือหลังจากการสังเกตการสอนหรือหลังการเยี่ยมชั้นเรียน หรือตามความต้องการของครูมาปรึกษา อาจเป็นเรื่องปัญหาส่วนตัวหรือปัญหาทางวิชาชีพครูก็ได้ การให้คำปรึกษาแนะนำอาจให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล หรือกลุ่มย่อยก็ได้เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำเป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาการทำงานในหน้าที่ และการปรับปรุงการเรียนการสอนของครู

7. การสาธิตการสอน (Demonstration) การสาธิตการสอนเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการนำเหตุการณ์ที่จัดเรียงลำดับไว้แล้วมาเสนอต่อกลุ่ม เพื่อให้ครูหรือผู้那儿สังเกต การสาธิตมีลักษณะเป็นจริงแต่โดยธรรมชาติจะเน้นด้านพฤติกรรมในการปฏิบัติ ซึ่งผู้สังเกตจำเป็นต้องดูการสาธิต จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนของครูมากขึ้น กลุ่มผู้สังเกตจะเป็นขนาดใดก็ได้ แต่การที่ต้องใช้เวลาเตรียมตัวในการสาธิตแล้ว น่าจะใช้กลุ่มที่มีขนาดใหญ่พอสมควร การสาธิตเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ใช้ร่วมกับการปฏิบัติการหรือรายวิชา ซึ่งต้องการแก้ไขปรับปรุงความเข้าใจหรือพัฒนาทักษะการสาธิตเทคนิคหรือทักษะที่จำเป็นขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหรือประสบการณ์ตรง การสาธิตจะมีประสิทธิภาพเมื่อทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะที่เรียนรู้แล้วกับความมุ่งหมายที่เป็นไปตามที่ตั้งใจให้เป็นที่เข้าใจชัดเจนแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือผู้สังเกต

8. การไปเยี่ยมโรงเรียนอื่น (Intervisiting) การไปเยี่ยมชมโรงเรียนอื่น

หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การไปศึกษานอกระบบที่หรือไปศึกษาดูงาน โรงเรียนดีเด่นด้านต่างๆ เช่น ดีเด่นด้านการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ดีเด่นด้านการจัดสภาพแวดล้อม ดีเด่นด้านการจัดระบบการบริหารโรงเรียน และดีเด่นด้านอื่น ๆ การไปเยี่ยมชมโรงเรียนอื่นจะทำให้ครูได้พบสิ่งแปลกใหม่ และเกิดการเปรียบเทียบถึงสภาพความเป็นอยู่ การทำงานและผลงาน ทำให้ได้แนวทางในการแก้ปัญหาเกิดกำลังใจในการทำงาน การปรับปรุงงานให้ดีขึ้น การพาไปดูงานจะช่วยให้ครูมีความคิดเห็นและแนวทางในการปฏิบัติงานมากกว่าการแนะนำโดยคนอื่น ๆ

9. การศึกษา ค้นคว้า วิจัย ทดลอง (Educational Research)

การศึกษาค้นคว้า วิจัย ทดลอง เป็นวิธีการหาข้อสรุปในบางเรื่องเกี่ยวกับปัญหาในการเรียนการสอน ซึ่งเป็นกิจกรรมการนิเทศอีกวิธีหนึ่งที่ผู้นิเทศและครูสามารถดำเนินการร่วมกัน เช่น ทดลองวิธีสอน ทดลองการใช้อุปกรณ์การสอนหรือสื่อการสอน หรือทำการวิจัยทดลองเกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือวิจัยปัญหาท้องถิ่น นอกจากนี้กิจกรรมนิเทศลักษณะเช่นนี้ รวมถึงการส่งเสริมให้ครูได้ประดิษฐ์ คิดค้น ทดลองสื่อการสอนใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

10. ส่งเสริมให้ครูเขียนบทความทางวิชาการ (Articles/Reports) ใน

การเรียนการสอนครูจะต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อนำความรู้ ความคิดที่ ทำให้เกิดปัญหามาเตรียมการสอน พัฒนาการสอนให้นักเรียนทุกคนเกิดการพัฒนามตามที่ต้องการ และอีกส่วนหนึ่งโรงเรียนเปิดโอกาสให้ครูเขียนบทความทางวิชาการ เพื่อออกวารสารทางวิชาการทั่วไปที่วางจำหน่ายในตลาด ทำให้ครูมีรายได้ช่องทางหนึ่ง

11. การจัดนิทรรศการ (Exhibition) การจัดนิทรรศการเป็นกิจกรรม

ที่กระตุ้นให้ครูปฏิบัติงานอย่างมีความกระตือรือร้น ซึ่งเป็นการแสดงผลงานของครูเกี่ยวกับการสอน เช่น นวัตกรรม หรือ สื่อการสอนที่ครูผลิตแต่ละรายวิชา เพื่อให้ครู นักเรียน ข้าราชการหน่วยงานอื่น ผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนทั่วไปได้ศึกษาถึงความก้าวหน้าทางการศึกษา พร้อมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์โรงเรียนไปด้วย การจัดนิทรรศการเหมาะสำหรับการจัดแสดงผลงานที่เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เพราะจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงแก่งานการบริหารการศึกษา (Inservice Education) การปฐมนิเทศ (Orientation) และการประชาสัมพันธ์ (Information)

12. การให้ไปฝึกงาน (On The Job Training) การให้ไปฝึกงานโดย

หัวหน้าฝ่าย หรือ หัวหน้าหมวดของอนุญาตผู้บริหารโรงเรียนส่งครูในฝ่ายหรือหมวดวิชาไปฝึกงานในหน้าที่ต่าง ๆ ที่ผู้บริหารร่วมกับหัวหน้าฝ่าย หัวหน้าหมวดและครูผู้สอนหารือเลือก

สถานที่ฝึกงาน เพื่อกลับมาฝึกงาน หรือสอนนักเรียนให้ทันสมัยบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ การให้ไปฝึกปฏิบัติงานเป็นกิจกรรมเดี่ยวหรือกิจกรรมกลุ่มย่อยที่เน้นการกระทำมากกว่าการพูด เป็นกิจกรรมที่กำหนดขึ้นนอกเหนือจากบทเรียน หรือเทคนิคการทำงานใหม่ ๆ ที่ทำให้การทำงานสะดวกรวดเร็วมีประสิทธิภาพ การฝึกงานจะไม่ถูกบังคับให้อยู่ในขอบเขตของสถานการณ์ชีวิตจริง และอาจเชื่อมโยงกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การเขียนชั้นเรียน การสัมภาษณ์ เป็นต้น

13. กลุ่มสร้างเสริมคุณภาพงาน (Quality Control) เพื่อควบคุมคุณภาพของงานที่ปฏิบัติให้เป็นระบบชัดเจนขึ้น ต้องฝึกครูให้ทำงานเป็นระบบกลุ่ม ในกรณีที่ใช้หลักการการใช้กลุ่มสร้างคุณภาพงานมาปฏิบัติอย่างเต็มรูปแบบไม่ได้ เนื่องจากอาจจะมีข้อจำกัดอยู่หลาย ๆ ประการที่โรงเรียนเผชิญอยู่ แนวคิดของกลุ่มสร้างคุณภาพงานนี้ อาจนำมาใช้ในลักษณะของการประยุกต์โดยการฝึกให้ผู้รับการนิเทศสามารถใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น เทคนิคการระดมความคิด เพื่อค้นหาปัญหาและสาเหตุ ตลอดจนทางเลือกมาแก้ปัญหาตามความจำเป็นและเหมาะสม แล้วนำไปใช้ในการนิเทศงานวิชาการได้ เพื่อการทำงานเป็นกลุ่ม

14. การสังเกตการสอน (Observation) การสังเกตการสอนเป็นกิจกรรมการนิเทศงานวิชาการที่จัดขึ้นในชั้นเรียน ซึ่งปัจจุบันมุ่งเน้นการนิเทศแบบคลินิก การสังเกตการสอนจะต้องทำกระทำอย่างเป็นระบบ เทคนิคและวิธีการสังเกตมีหลายวิธีขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น สังเกตเพื่อแนะนำเกี่ยวกับการสอน การสังเกตควรเป็นเวลาสั้น ๆ และสังเกตแบบธรรมชาติทั่ว ๆ ไป สังเกตเพื่อประเมินค่า การสังเกตจำเป็นต้องกระทำบ่อย ๆ และใช้เวลายาวนาน และมีการกำหนดวิธีการดำเนินงาน วิธีการสังเกตอย่างมีมาตรฐาน พร้อมทั้งกำหนดอุปกรณ์ที่จำเป็นให้แน่นอน

กรมวิชาการ (2543 : 17) ได้สรุปไว้ว่า การจัดกิจกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษาที่เป็นไปได้ตามสภาพของสถานศึกษาแต่ละแห่งที่จะดำเนินการได้ คือ การให้ความรู้ เช่น แนะนำ ประชุมปรึกษาหารือ จัดอบรม ปฐมนิเทศ ใช้เอกสารให้ความรู้ การหาวิทยากรมาให้ความรู้ในบางครั้ง การสาธิตให้ดู การประสานงานให้ร่วมกันทำงาน การพาไปดูงาน การบริการทางด้านวิชาการ การวิจัยในชั้นเรียน การไปฝึกงาน การจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ปฏิบัติงานเข้มแข็งขึ้น และการทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 ข : 127) ได้สรุปถึงกลวิธีการนิเทศภายในสถานศึกษา สามารถดำเนินการได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละสถานศึกษาซึ่งอาจดำเนินการได้ ดังนี้

1. การประชุมก่อนเปิดภาคเรียน เป็นการประชุมครูทั้งหมด เพื่อ

เตรียมการก่อนเปิดภาคเรียน ให้ครูสามารถทำการสอนได้ทันทีในวันเปิดเรียนวันแรก หัวข้อ การประชุมอย่างน้อยควรจะต้องประกอบด้วยการประชุมผลในรอบปี/ภาคเรียนที่ผ่านมา ปัญหา อุปสรรค การดำเนินงานในปี/ภาคเรียนที่ผ่านมา โครงการที่จะดำเนินการในปี/ภาคเรียนต่อไป การจัดครูเข้าชั้นและงาน/โครงการเร่งด่วนที่จะต้องจัดทำ

2. การสังเกตการสอนในชั้นเรียน เป็นการสังเกตการสอนเพื่อนำ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาปรับปรุงพฤติกรรมการสอน

3. การให้ศึกษาจากตำรา เป็นวิธีการมอบหมายให้ทำงานวิธีหนึ่ง โดย กลวิธีนี้ผู้บริหารสถานศึกษาจะมอบหมายให้ผู้รับการนิเทศไปศึกษาค้นคว้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วนำความรู้ที่นำมาถ่ายทอดแก่คณะครูอีกต่อหนึ่ง

4. การให้คำปรึกษาหารือ การปรึกษาหารือสามารถทำได้ทั้งรายบุคคล และเป็นกลุ่ม วิธีให้คำปรึกษาหารือกระทำได้ 3 ลักษณะ คือ

4.1 บอกวิธีแก้ปัญหาโดยตรง

4.2 เสนอข้อมูลและช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาหารือสามารถวิเคราะห์ และหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ วิธีนี้จะช่วยให้เกิดการพัฒนาตนเอง และส่งผลให้ผู้รับคำ ปรึกษาหารือมีความเชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้น

4.3 ให้คำปรึกษาหารือทั้งสองลักษณะรวมกันไป ในการปฏิบัติจริง นั้นมักจะดำเนินการในลักษณะที่สาม เพราะครูมีประสบการณ์พื้นฐานต่างกัน จึงต้องปรับวิธีการให้สอดคล้องกับบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละคน

5. การสนทนาทางวิชาการ สามารถดำเนินการง่าย ๆ โดยจัดให้มีการ ประชุมครูทั้งหมดหรือครูที่สนใจ อาจใช้เวลาตอนพักกลางวัน หรือเวลาที่เหมาะสม โดยอาจ เชิญบุคลากรภายนอกมาเป็นผู้นำในการสนทนาด้วยก็ได้

6. การสาธิตการสอน เป็นการนำเหตุการณ์ที่จัดเรียงลำดับไว้แล้วมา เสนอต่อกลุ่ม เพื่อให้ครูหรือผู้สังเกตการสอนซึ่งผู้สังเกตจำเป็นต้องดูการสาธิต จะเป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนของครูมากขึ้น กลุ่มผู้สังเกต จะเป็นขนาดใดก็ได้ แต่การที่ต้องใช้เวลาการเตรียมตัวในการสาธิตแล้ว น่าจะใช้กลุ่มที่มีขนาด ใหญ่พอสมควร การสาธิตเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ใช้ร่วมกับการปฏิบัติการหรือรายวิชา ซึ่งต้องการ แก้ไขปรับปรุงความเข้าใจหรือพัฒนาทักษะ การสาธิตเทคนิคหรือทักษะที่จำเป็นขึ้นอยู่กับการ ปฏิบัติหรือประสบการณ์ตรง การสาธิตจะมีประสิทธิภาพเมื่อทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง ทักษะที่เรียนรู้แล้วกับความมุ่งหมายที่เป็นไปตามที่ตั้งใจให้เป็นที่เข้าใจชัดเจนแก่ผู้เข้าร่วม กิจกรรมหรือผู้สังเกต

7. การพาไปศึกษานอกสถานที่ เป็นวิธีการนิเทศที่ได้ผลคือวิธีหนึ่ง การไปศึกษานอกสถานที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการไปดูการสอน แต่หมายรวมไปถึงกิจกรรมอื่นใดที่เอื้อต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถของครู ข้อพึงระวังในเรื่องการพาครูไปศึกษานอกสถานที่ คือ ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน มีการมอบหมายภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ และผู้รับผิดชอบ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ต้องเสนอรายงานผลการไปทัศนศึกษานอกสถานที่ ต่อที่ประชุมครูทุกครั้ง

8. การบริการเอกสารทางวิชาการเป็นเรื่องสำคัญ และสามารถดำเนินการได้ในทุกโรงเรียน ผู้บริหารควรดำเนินการให้โรงเรียนมีหนังสือสำหรับการค้นคว้า อ้างอิงทางวิชาการสำหรับครู เพราะนอกจากจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว ยังเป็นการสร้างบรรยากาศทางวิชาการ และส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการแก่ครูอีกด้วย

สรุปได้ว่า การดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น เป็นเพียงแนวทางหนึ่งเท่านั้น สถานศึกษาสามารถประยุกต์หรือคิดค้นเทคนิคการจัดการนิเทศภายในได้อย่างหลากหลาย เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาของแต่ละสถานศึกษา แต่กระบวนการนิเทศภายในจะต้องดำเนินการอย่างมีระบบและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานหลักสูตร และมาตรฐานการศึกษาต่อไป

การวิจัยปฏิบัติการตามหลักการของ เคมมิส และแม็กแท็กการ์ด (Kemmis and McTaggart)

1. แนวคิดและความเป็นมาของการวิจัยปฏิบัติการ

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงแนวคิดและความเป็นมาของการวิจัยปฏิบัติการ ดังนี้

ประวิต เอราวรรณ์ (2545 : 1-15) ได้สรุปเกี่ยวกับแนวคิดและความเป็นมาของการวิจัยปฏิบัติการไว้ว่า นับตั้งแต่ Kurt Lewin นักจิตวิทยาสังคมชาวอเมริกัน ได้เขียนบทความชื่อ “Action Research and Minority Problems” ในวารสาร “Journal of Social Issues” ตีพิมพ์ในปี 1946 ทำให้แนวคิดการทำวิจัย (Research) ไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติงาน (Action) โดยผู้ปฏิบัติงานเป็นนักวิจัยเองได้เผยแพร่อย่างกว้างขวางในทวีปยุโรปหลายประเทศ ตลอดช่วงระยะเวลาประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา สำหรับประเทศไทยแนวคิดนี้แพร่

หลายมากพอสมควรในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษานิวคิง การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีอิทธิพลมาก คือ แนวคิดจากมหาวิทยาลัยเดกิน (Deakin) ประเทศออสเตรเลีย อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องนี้ได้รับการกล่าวถึงกว้างขวางที่สุด เมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุไว้ในมาตรา 30 ว่าให้สถานศึกษาสนับสนุน ส่งเสริมให้มีการพัฒนางานในโรงเรียนโดยใช้การวิจัย จึงทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาสนใจ แนวคิดเรื่องนี้อย่างมาก โดยเฉพาะการนำการวิจัยปฏิบัติการไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอน ในชั้นเรียนที่เรียกว่าคลาสรูม แอคชั่น รีเสิร์ช หรือการวิจัยในห้องปฏิบัติการ (Classroom Action Research)

2. ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการ

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษา กล่าวถึงความหมายของการวิจัยปฏิบัติการ ดังนี้ ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ (2537 : 35-40) ได้ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ว่าเป็นการวิจัยประเภทหนึ่ง ที่มีกระบวนการในการปฏิบัติอย่างมีระบบ ผู้วิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตลอดจนวิเคราะห์วิจารณ์ผล โดยมีกระบวนการปฏิบัติ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ ในการดำเนินการวิจัยนั้นจะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะได้ผลเป็นข้อสรุปที่แก้ไขได้จริง หรือสามารถพัฒนาสถานการณ์ของสิ่งที่ได้ศึกษาค้นคว้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2540 : 133) ได้บอกความหมายว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นรูปแบบการวิจัยที่สะท้อนถึงตนเองหรือการตรวจสอบตนเองเพื่อให้ผู้ร่วมทำวิจัยได้ปรับปรุงการปฏิบัติงานประการหนึ่งทำให้เข้าใจถึงการปฏิบัติงานของตนเองและทีมงานหรือองค์กรประการหนึ่ง และตัดสินใจในการเลือกสถานการณ์ที่เหมาะสม เพื่อดำเนินการทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพประการหนึ่ง

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2540 : 10) กล่าวว่า การวิจัยลักษณะนี้จะเป็นการวิจัยเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาทางการศึกษาที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันที่เป็นปัญหาเฉพาะด้าน และยังเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาอีกด้านหนึ่งด้วย เพราะว่าการวิจัยในรูปแบบนี้จะสามารถนำไปใช้ในสภาพจริง ๆ ท้นต่อเหตุการณ์ได้ทันทีเลยซึ่งจะเป็นการวิจัยหารูปแบบใหม่ วิธีปฏิบัติการใหม่หรือเทคนิคใหม่ หรือวิจัยโครงการใหม่ ๆ หรือ กระบวนการจัดการเรียนการสอน เช่น วิธีการสอนรูปแบบใหม่ เทคนิคการสอน เป็นต้น

เคมมิส และแม็กแท็กการ์ด (Kemmis and McTaggart ; อ้างถึงใน ประวิต เอรารวรรณ์. 2545 : 5) ได้ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการว่า เป็นรูปแบบของการศึกษา

วิจัยแบบส่องสะท้อนตนเองของกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน จากผลการปฏิบัติงานของกลุ่ม เพื่อพัฒนาปรับปรุงวิธีการปฏิบัติให้ถูกต้องชอบธรรมกับบริบททางสังคม รวมทั้งเป็นการสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงานและสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

สุวิมล ว่องวานิช (2544 : 11) ได้สังเคราะห์นิยามเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนแล้ว สรุปว่า การวิจัยปฏิบัติการชั้นเรียน คือ การวิจัยที่ทำโดยครูผู้สอนในห้องเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียน และนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน เป็นการวิจัยที่ต้องทำอย่างรวดเร็ว นำผลไปใช้ทันที และสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่าง ๆ ของตนเองให้ทั้งตนเองและกลุ่มเพื่อนร่วมงานในโรงเรียน ได้มีโอกาสอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในแนวทางที่ได้ปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้น เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

ประวิต เอรารวรรณ์ (2545 : 5) ได้สรุปว่า การวิจัยปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้าร่วมกันอย่างเป็นระบบของผู้ปฏิบัติงาน เพื่อทำความเข้าใจต่อปัญหาหรือข้อสงสัยที่กำลังเผชิญอยู่ ให้ได้แนวทางปฏิบัติหรือวิธีการแก้ไขปรับปรุงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในการปฏิบัติงาน ซึ่งถ้ากล่าวในบริบทของโรงเรียน ก็คือ การวิจัยที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและชั้นเรียน โดยที่ครูพยายามปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเอง จากการส่องสะท้อนตนเอง การหาข้อสรุปเพื่อแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ โดยใช้ความเข้าใจของตนเองมากกว่าของผู้เชี่ยวชาญ การวิจัยปฏิบัติการจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้องได้ใช้ความสามารถหรือควบคุมสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้าร่วมกันอย่างเป็นระบบของกลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้แนวทางหรือวิธีแก้ไขปรับปรุง รวมทั้งการพัฒนาการปฏิบัติงานในองค์กร ซึ่งในที่นี้หมายถึง โรงเรียนนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนในทันที โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วม

3. ลักษณะสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการ

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงลักษณะสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการ ดังนี้

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ (2537 : 35-40) กล่าวโดยสรุปของหลักการสำคัญ ๆ ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการมี ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นความพยายามที่จะปรับปรุงการศึกษา โดยการเปลี่ยนแปลง (Changing) การศึกษานั้นและเรียนรู้ลำดับของการเปลี่ยนแปลงนั้น

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการทำงานของกลุ่ม (Participatory) และใช้การปรึกษาหารือร่วมมือทำงาน (Collaboration) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการปฏิบัติตามแนวทางกลุ่มกำหนด

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการใช้การสะท้อนการปฏิบัติ (Reflection) โดยประเมินตรวจสอบในทุก ๆ ขั้นตอน เพื่อปรับปรุงการฝึกหรือการปฏิบัติให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระเบียบ (Systematic Learning Process) โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องนำความคิดเชิงนามธรรมมาทดลองฝึกปฏิบัติ และประเมินผลการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการทดสอบ (Test) แนวคิดนั้นถูกต้องหรือผิด

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ (Start Small) อาจเริ่มต้นจากบุคคล (ครู/นักวิจัย) คนเดียวพยายามดำเนินการให้มีการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงบางสิ่งบางอย่างทางการศึกษาให้ดีขึ้น โดยขณะที่ปฏิบัติการต้องปรึกษา รับฟังข้อคิดเห็นและอาศัยการร่วมปฏิบัติจากผู้เกี่ยวข้อง

6. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการสร้างความรู้ใหม่ ที่ให้แนวทางปฏิบัติเชิงรูปธรรมจากการบันทึก (Records) พัฒนาการของกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ขณะเดียวกันสามารถนำปรากฏการณ์ที่ศึกษามาประมวลเป็นข้อเสนอเชิงทฤษฎี (Proposition) ได้ แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ เมื่อนำมาวิจัยแก้ปัญหาในชั้นเรียนโดยครูเป็นผู้เรียนรู้และวิเคราะห์วิจารณ์จากผลที่ได้จากการปฏิบัติ จะทำให้รูปแบบการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของชั้นเรียนและระบบของตนเองได้อย่างแท้จริง สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2540 : 136) กล่าวถึง ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการมี 4 ลักษณะ ดังนี้

1. เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและร่วมมือ (Participation and Collaboration) ใช้การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้ร่วมวิจัยทุกคน มีส่วนสำคัญและมีบทบาทเท่าเทียมกันในทุกกระบวนการของการวิจัยทั้งการเสนอความคิดเห็นเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติตลอดจนการวางแผนการวิจัย

2. เน้นการปฏิบัติการ (Action Orientation) การวิจัยชนิดนี้ใช้การปฏิบัติเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและศึกษาผลของการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนา

3. ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Function) การวิเคราะห์การปฏิบัติการอย่างลึกซึ้งซึ่งจากสิ่งที่สังเกตได้จะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผลเพื่อปรับปรุงแผนปฏิบัติ

4. ใช้วงจรการปฏิบัติการ (The Action Research Spiral) ตามแนวความคิดของ Kemmis และ McTaggart คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Acting) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนกลับ (Reflecting) ตลอดจนการปรับปรุงแผน (Re-Planning) เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไป จนกว่าจะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่เป็นที่พอใจและได้ข้อเสนอเชิงทฤษฎีเพื่อเผยแพร่ต่อไป

สุวิมล ว่องวานิช (2544 : 12) กล่าวว่า จากความหมายของการวิจัยปฏิบัติการข้างต้นจะเห็นว่า ลักษณะสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการ เป็นการวิจัยปฏิบัติการที่ต้องดำเนินงานที่เป็นวงจรต่อเนื่อง มีระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วม และเป็นกระบวนการทำงานที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริง

สรุปได้ว่า คุณลักษณะเฉพาะของการวิจัยปฏิบัติการมี ดังนี้คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นความพยายามที่จะปรับปรุงการศึกษา การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการทำงานของกลุ่มให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การวิจัยเชิงปฏิบัติการใช้การสะท้อนการปฏิบัติ โดยประเมินตรวจสอบในทุก ๆ ขั้นตอน การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างมีระเบียบ การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เริ่มจากจุดเล็ก ๆ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ให้แนวทางปฏิบัติเชิงรูปธรรมจากการบันทึก

4. จุดมุ่งหมายของการวิจัยปฏิบัติการ

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัยปฏิบัติการ ดังนี้ ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ (2537 : 35-40) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัยปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานประจำให้ดีขึ้น โดยนำเอางานที่ปฏิบัติอยู่มาวิเคราะห์สภาพปัญหาอันเป็นสาเหตุให้งานนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จากนั้นใช้แนวคิดทางทฤษฎีและประสบการณ์ปฏิบัติงานที่ผ่านมาเสาะหาข้อมูลและวิธีการที่คาดว่าจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ แล้วสะท้อนวิธีการดังกล่าวไปทดลองใช้กับกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น

สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2540 : 136) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีจุดมุ่งหมายพื้นฐานเพื่อปรับปรุงผลงานปฏิบัติงานหรือแก้ไขปัญหาเฉพาะจุดเฉพาะที่และเฉพาะเรื่องมากกว่าเพื่อสร้างผลผลิตหรือสร้างความรู้ การผลิตความรู้หรือการแสวงหาผลประโยชน์ของความรู้เป็นเพียงเป้าหมายรองหรือเป็นผลพวงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ นั่นหมายถึงว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการมุ่งเน้นการนำความรู้เชิงทฤษฎีมาผสมผสานหรือบูรณาการกับความรู้จากการปฏิบัติเพื่อแก้ไขหรือแสวงหาคำตอบที่แจ่มชัดอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่าง

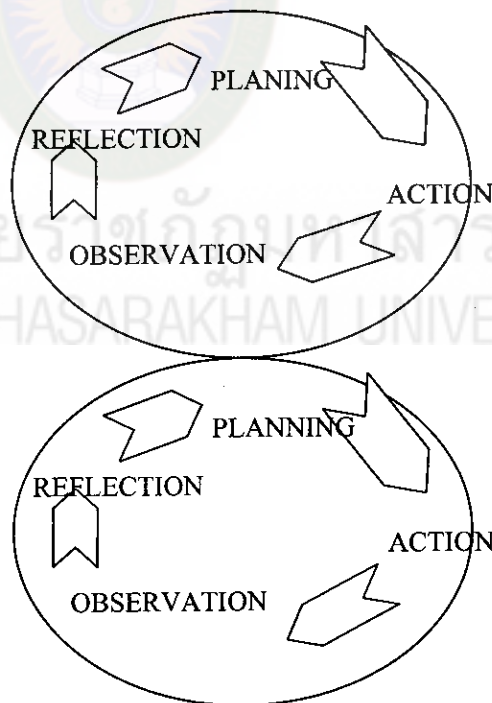
ทันห่วงที่

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการวิจัยปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน เฉพาะที่เฉพาะเรื่องให้ดีขึ้น โดยนำความรู้จากทฤษฎีมาบูรณาการกับการปฏิบัตินำไปสู่การ แก้ปัญหาเพื่อประสิทธิภาพของคน

5. กระบวนการวิจัยปฏิบัติการ

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ ดังนี้

ประวิต เอราวรรณ์ (2545 : 142-143) ได้สรุปไว้ว่า ขั้นตอนของการวิจัย ปฏิบัติการที่มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในทางการศึกษา คือ กระบวนการทำงานที่เป็นวงจร การวิจัยแบบบันไดเวียน ตามแนวคิดที่พัฒนาโดย Stephen Kemmis ซึ่งเสนอว่า การวิจัย ปฏิบัติการมี 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) หลักจากสำรวจสภาพปฏิบัติงานแล้วนำ มาวิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข การปฏิบัติตามแผนที่กำหนด (Action) การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน (Observation) และการสะท้อนผลหลังจากการ ปฏิบัติงาน (Reflection)

แผนภาพที่ 10 วงจรการวิจัยแบบบันไดเวียน

(ประวิต เอราวรรณ์. 2545 : 144)

6. ขั้นตอนและกิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการ

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษากล่าวถึงขั้นตอนและกิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการ ดังนี้

ประวิต เอราวรรณ์ (2545 : 26-27) กล่าวว่า จากแนวคิดที่เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ สามารถสรุปองค์ประกอบของขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนและชั้นเรียนได้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษา สำรวจ วิเคราะห์สภาพทางการปฏิบัติงาน เพื่อกำหนดจุดพัฒนา ขั้นตอนนี้ นักวิจัยสามารถใช้วิธีการหรือเครื่องมือต่าง ๆ มาทำการรวบรวมข้อมูลได้ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกเหตุการณ์ การตรวจสอบและวิเคราะห์เอกสาร การทดสอบ ในขั้นตอนนี้ถ้าหากเป็นการวิจัยปฏิบัติการที่มีบุคคลภายนอกมาร่วมเป็นนักวิจัย ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการกำหนดปัญหา หรือกำหนดจุดพัฒนาหรือหาจุดสนใจร่วมกันที่จะวิจัย ไม่ควรที่จะให้เป็นบทบาทของนักวิจัยภายนอกเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนเพื่อแก้ปัญหาและ/หรือเพื่อพัฒนา ขั้นตอนนี้ ต้องอาศัยกลุ่มผู้เกี่ยวข้องหรือกลุ่มนักวิจัยร่วมกันกำหนดแผนงานที่จะนำไปใช้ ซึ่งแผนควรประกอบด้วยจุดประสงค์ของแผน ขั้นตอนและวิธีการ เครื่องมือและวิธีการวางแผนอาจได้มาจากการสัมภาษณ์ การตรวจสอบและวิเคราะห์เอกสาร กระบวนการกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแผนงาน นักวิจัยนำแผนที่จัดทำขึ้นไปปฏิบัติในสภาพการณ์ทำงานที่ประสบปัญหาอยู่ และมีการรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติอย่างละเอียดรอบคอบ ซึ่งการรวบรวมข้อมูลนั้น อาจทำเป็นบันทึกประจำวันหรือบันทึกการทำตารางปฏิบัติงาน การทำตารางวิเคราะห์และเวลา เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างและภายหลังการดำเนินงานตามแผน วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจใช้วิธีการเชิงปริมาณ เช่น การใช้แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบวัด แบบบันทึกการสังเกต แบบทดสอบ

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนสะท้อนผล เมื่อได้ข้อมูลและผลการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว นักวิจัยรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องต้องมีการร่วมกันพิจารณาจุดเด่นจุดด้อยที่ต้องพัฒนา หรือแก้ไขต่อไป การรวบรวมข้อมูลในขั้นนี้อาจใช้แบบประเมินผลการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม หรือเทคนิคการระดมสมอง เป็นต้น

หลังจากที่นักวิจัยทำการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว

นักวิจัยสามารถดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ ในกรณีที่แผนงานนั้นสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาในสิ่งที่ต้องการได้สำเร็จ หรือในกรณีที่แผนงานนั้นยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้ง 2 กรณี นักวิจัยสามารถย้อนกลับไปเริ่มต้นที่ขั้นตอนที่ 2 ได้ต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย

นุชวรา เหลืองอังกูร (2545 : 79-82) กล่าวว่า ขั้นตอนของการทำวิจัยปฏิบัติการมี ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพปัญหา อาจทำได้หลายวิธี ดังนี้

1.1 การใช้เทคนิคระดมพลังสร้างสรรค์ (A-I-C) เป็นการระดมความคิดเห็นของกลุ่มต่อสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวัง เมื่อได้ข้อสรุปความแตกต่างดังกล่าวถือเป็นปัญหา/สิ่งที่ต้องการปรับปรุง ทางกลุ่มช่วยกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และร่วมกันวางแนวทางแก้ปัญหาแนวทางการปรับปรุงงาน

1.2 การใช้เทคนิค SWOT เป็นการช่วยกันวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและวิกฤตของการดำเนินงานหน่วยงาน โดยสมาชิกขององค์กรต่อจากนั้นจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เลือกปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา

1.3 การวิเคราะห์สภาพปัญหาจากความเห็นของผู้เกี่ยวข้องทำโดยการสอบถามหรือสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

2. ร่างที่มาและความสำคัญของปัญหาโดยเน้นสภาพการณ์ของหน่วยงาน

ขณะนั้น สิ่งที่ต้องการแก้ปัญหาหรือปรับปรุงงาน และแนวทางการแก้ไขปัญหานั้นที่วางแผนไว้ ทั้งนี้ควรอธิบายบทบาทของนักวิจัยให้ชัดเจนว่าเกี่ยวข้องอย่างไร

3. ตั้งคำถามการวิจัยและการเขียนชื่อหัวข้อวิจัย คำถามการวิจัย ควรเป็นคำถามในลักษณะที่ว่าทำอะไรเราจึงสามารถแก้ปัญหาหรือปรับปรุงงานนี้ หรือวิธีการใดที่จะสามารถแก้ปัญหาหรือปรับปรุงงานนี้ หัวข้อวิจัย ควรระบุสิ่งที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นวัตกรรมหรือวิธีการที่ใช้ในทางแก้ปัญหาหรือปรับปรุงงาน เช่น การวางแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพในโรงเรียน การแก้ปัญหานักเรียนลาออกกลางคัน โดยการขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องการพัฒนาความสามารถการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียน โดยการเสริมกิจกรรมนอกชั้นเรียนการปรับปรุงระบบการจัดเก็บเอกสารในโรงเรียนโดยใช้หลัก 5 ส. สิ่งที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อาจได้แก่ ครู คือ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ (การพัฒนาวิชาชีพครู) จริยธรรม ทักษะการปฏิบัติงาน นักเรียน คือ ความรู้ ความเข้าใจเจตคติ ทักษะ และระบบงานคือ การปรับปรุงตามนโยบายของหน่วย หรือการปรับปรุงตามผลของการวิเคราะห์สภาพปัญหา

4. การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จุดมุ่งหมายก็เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาหรือปรับปรุงงานโดยวิธีการต่าง ๆ ที่เคยมีผู้อื่นได้ศึกษาไว้แล้ว เพื่อผู้วิจัยจะสามารถดัดแปลงให้เหมาะสมกับลักษณะบริบทของหน่วยงานในการเรียบเรียงหัวข้อในบทที่ 2 ของเค้าโครงการศึกษา ค้นคว้าอิสระ ควรประกอบด้วยการบรรยายสภาพหน่วยงาน ทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมที่คาดว่าจะใช้แก้ปัญหาได้ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5. วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

5.1 การเลือกกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการ เราอาจระบุว่าเป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยว่าเป็นผู้ร่วมวิจัย (Research Participant) ทั้งนี้ในหัวข้อประชากร และกลุ่มตัวอย่าง เราอาจเพิ่มเติมถึงแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เช่น เอกสารหลักสูตร บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย

5.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การบรรยายข้อมูลเบื้องต้น การเปรียบเทียบความแตกต่าง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์

5.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ขั้นต้น เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ดำเนินการระหว่างการเก็บข้อมูล เช่น การถอดเทปบทสัมภาษณ์ และการจดบันทึกข้อสังเกต การจัดกลุ่มข้อมูล เป็นการลดทอนข้อมูลให้เป็นหมู่พวกตามคุณลักษณะต่าง ๆ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหารูปแบบของความเชื่อมโยงในข้อมูลเพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่ได้ศึกษา

5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลหรือเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบ การเขียนบันทึกประจำวัน การประชุมปรึกษาหารือกัน

5.4 การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล โดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) หรือแบบหลายมิติดังแสดงในเอกสาร

6. ผลการวิจัย การนำเสนอผลการวิจัย ควรแยกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

6.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างหรือการบรรยายกลุ่มตัวอย่าง

6.2 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ไว้

7. การอภิปรายผล ควรแสดงให้เห็นว่าผลการวิจัยควรสอดคล้องหรือขัดแย้งกับแหล่งอ้างอิง ได้แก่ หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และประสบการณ์ของผู้วิจัย

8. ข้อเสนอแนะ การเขียนข้อเสนอแนะ ควรเน้นข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการมี 4 ขั้นตอนสำคัญ คือ การวางแผน (Planning) ซึ่งรวมเอาการศึกษาสภาพการปฏิบัติงาน การกำหนดจุดพัฒนา การเลือกกลยุทธ์/ยุทธศาสตร์ และการวางแผน เพื่อแก้ปัญหาเข้าด้วยกัน การปฏิบัติตามแผนที่กำหนด (Action) การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน (Observation) และการสะท้อนผลภายหลังจากการปฏิบัติงาน (Reflection) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาต่อไป

บริบทของโรงเรียนบ้านหนองฮี

1. ประวัติความเป็นมา

โรงเรียนบ้านหนองฮี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2500 ตามคำสั่งอำเภอที่ 2669/2500 ลงวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2500 โดยแยกนักเรียนมาจากโรงเรียนบ้านแก่น้อยและโรงเรียนบ้านทัพป่าจิก โดยราษฎร 3 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองฮี บ้านโคกสาย และบ้านป่าซาด รวมกันเสียสละเงินสร้างอาคารเรียนชั่วคราวชั้น 1 หลัง 3 ห้องเรียน และจัดซื้อที่ดินมอบให้เป็นสมบัติของโรงเรียน จำนวน 9 ไร่ คิดเป็นมูลค่า 900 บาท โดยตั้งชื่อโรงเรียนว่าโรงเรียนบ้านหนองฮีซึ่งเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน และทางราชการได้แต่งตั้ง นายวิมล ศรีทองบุรณ์ มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนบ้านหนองฮีเป็นคนแรก ปัจจุบันโรงเรียนบ้านหนองฮีมีหมู่บ้านเขตพื้นที่บริการในตำบลเมืองเตา จำนวน 5 หมู่บ้าน คือ บ้านโคกสาย หมู่ที่ 4 บ้านหนองฮี หมู่ที่ 5 บ้านหนองฮี หมู่ที่ 15 บ้านดอนกว้าง หมู่ที่ 16 บ้านโพธิ์ชัย หมู่ที่ 20 และตำบลหนองบัวแก้ว จำนวน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านป่าซาด และบ้านโนนเพ็กพัฒนา หมู่ที่ 14 (โรงเรียนบ้านหนองฮี. 2547 : 1)

2. นโยบายการบริหารงานปีการศึกษา 2547

โรงเรียนบ้านหนองฮี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 มีนโยบายการบริหารงานปีการศึกษา 2547 (โรงเรียนบ้านหนองฮี. 2547 : 2) ดังนี้

- ยกระดับผลสัมฤทธิ์คุณภาพทางการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ให้สูงขึ้นในอัตราร้อยละ 5 ในส่วนที่ยังขาด
- สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอน ให้มีคุณภาพสูงขึ้นและเน้นการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
- ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนความเป็นเลิศทางวิชาการ

4. พัฒนาโรงเรียนให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน
5. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน และกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย
6. ส่งเสริมอนามัยนักเรียนให้นักเรียนมีสุขภาพเจริญเติบโตสมบูรณ์ ตามเกณฑ์มาตรฐาน
7. สนับสนุนการดำเนินการ ตอบสนองตามนโยบายประกันคุณภาพทางการศึกษา โดยเน้นนโยบายหลัก 4 ประการ
8. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของบุคลากรในโรงเรียน
9. ดำเนินการนิเทศอย่างเป็นระบบ
10. พัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อม ในโรงเรียนให้ร่มรื่นสวยงาม
11. สนับสนุนการจัดโครงการอาหารกลางวันแก่นักเรียนร้อยละ 100
12. เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการบริหารงานโรงเรียน
13. สร้างความร่วมมือ และสร้างความสามัคคีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
14. จัดหาเครื่องแบบนักเรียน และเครื่องเขียน แบบเรียนแก่นักเรียนยากจน และขาดแคลน

3. วิสัยทัศน์

โรงเรียนบ้านหนองฮี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีทักษะในการใช้ภาษา เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีสุขภาพอนามัยดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บุคลากรมีศักยภาพ และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (โรงเรียนบ้านหนองฮี. 2547 : 3)

4. พันธกิจ

โรงเรียนบ้านหนองฮี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 มีพันธกิจ ดังนี้ (โรงเรียนบ้านหนองฮี. 2547 : 3)

1. พัฒนาและปลูกฝังผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตสำนึกในความเป็นไทย

2. พัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีทักษะในการใช้ภาษา เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศ
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่เรียน ใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียน มีสุขภาพอนามัยดี
5. พัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพ ในการบริหารจัดการศึกษา
6. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
7. จัดสภาพแวดล้อม และทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

5. เป้าหมาย

โรงเรียนบ้านหนองฮี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 มีเป้าหมายดังนี้ (โรงเรียนบ้านหนองฮี. 2547 : 4)

1. ผู้เรียนร้อยละ 75 มีทักษะในการใช้ภาษา เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศ
2. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ประเมินในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
3. ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาปลูกฝังด้านคุณธรรม จริยธรรมตามศักยภาพ
4. ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนา และส่งเสริมให้มีสุขภาพดี อนามัยดี
5. ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาทางด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา อย่างต่อเนื่อง
6. ผู้เรียนทุกคนมีการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียนอย่างมีระบบ
7. ชุมชนให้การยอมรับการดำเนินงานของโรงเรียน
8. บุคลากรโรงเรียนบ้านหนองฮี ได้เข้ารับการอบรมพัฒนางานการเรียนการสอน อย่างน้อย 1 ครั้ง

6. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

โรงเรียนบ้านหนองฮี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักกาลเทศะ มีความเสียสละและเห็นประโยชน์แก่ส่วนรวม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีระเบียบวินัย อยู่ในกรอบตามกฎระเบียบของโรงเรียน และมีความคิดสร้างสรรค์ (โรงเรียนบ้านหนองฮี. 2547 : 4)

7. สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สืบเนื่องจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ได้ดำเนินการพัฒนาครูซึ่งเป็นบุคลากรสำคัญทางการศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกระบวนการ 6 ขั้นตอน คือ การกำหนดหัวเรื่อง การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ การวางแผนการสอน การปฏิบัติ การสอนตามแผนการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2. 2547 : 10) โดยมุ่งเน้นพัฒนาครูให้เกิดความตระหนัก มองเห็นความสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ และสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนเต็มศักยภาพทุกด้าน ให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข มีคุณลักษณะสอดคล้องตามกรอบของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

โรงเรียนบ้านหนองฮี อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 เป็นโรงเรียนหนึ่งที่ดำเนินการพัฒนาครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยโรงเรียนได้ส่งครูซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาเข้ารับการอบรมที่กลุ่มโรงเรียนหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 จัดขึ้น เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ แต่จากการประเมินการจัดการศึกษาในปีการศึกษา 2547 โดยการสัมภาษณ์ การสอบถามโดยใช้แบบประเมิน และสังเกตการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผ่านมา พบว่า หลังจากที่ผ่านมาการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมาแล้ว ครูโรงเรียนบ้านหนองฮียังมีพฤติกรรมการสอนที่มุ่งให้นักเรียนท่องจำเนื้อหาและจดบันทึกตามหนังสือ หรือฟังครูพูดหน้าชั้นแล้วจดบันทึกตามครู ซึ่งเป็นผลทำให้ผู้เรียนขาดการส่งเสริมเพื่อให้มีโอกาสแสวงหาความรู้นอกห้องเรียน ผู้เรียนไม่สามารถค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นครูยังขาดประสบการณ์ในการบูรณาการเนื้อหา การสร้างบรรยากาศเพื่อให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ ทั้งการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และนักเรียนกับครู ทำให้นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนของครู รวมทั้งและขาดทักษะในการการอภิปรายและวิเคราะห์ปัญหา นอกจากนั้นครูไม่จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ประยุกต์ใช้ หรือการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันอย่างชัดเจน ส่งผลให้นักเรียนเกิดความเฉื่อยชา ขาดความคิดสร้างสรรค์ และเกิดความเบื่อหน่ายกับการเรียน จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้ทราบว่าครูโรงเรียน

บ้านหนองฮี โดยรวมมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม กระบวนการ 6 ขั้นตอน คือ การกำหนดหัวเรื่อง การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ การวางแผนการสอน การปฏิบัติการสอนตามแผน การเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ อยู่ในระดับน้อย (โรงเรียนบ้านหนองฮี. 2547 : 12)

ดังนั้น หากครูโรงเรียนบ้านหนองฮี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ได้รับการพัฒนาโดยเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และมีการ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเองแบบองค์รวมแล้ว จะส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพและมีลักษณะที่พึงประสงค์ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

พิเชษฐ์ สุทธิวิรัตน์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการการพัฒนานุเคราะห์ ในโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเท่ากัน โดยภาพรวมทุกด้าน ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และ ขนาดเล็กมีความต้องการในการพัฒนานุเคราะห์ในโรงเรียนประถมศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่มี นัยสำคัญทางสถิติ

จำลอง ชูเชิด (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการ พัฒนาการพยาบาลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสุรินทร์ ผล การศึกษาพบว่า สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาพยาบาล เมื่อเปรียบเทียบ กลุ่มผู้บริหารการศึกษา กับกลุ่มครูประจำการแล้วไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า กลุ่มผู้บริหารการศึกษา กับกลุ่มครูประจำการเห็นความสำคัญของการพัฒนานุเคราะห์ประจำการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน และเป็นการยกระดับความรู้ทางวิชาการของตนเอง ให้สูงขึ้น

บุญเลี้ยง สุวรรณสนธิ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการพัฒนานุเคราะห์ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัญหาการพัฒนา นุเคราะห์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย โดย ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการฝึกอบรม ด้านการบริหาร

ด้านการศึกษาต่อ และด้านการปฏิบัติ และ 2) ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนขนาดต่าง ๆ มีปัญหาการพัฒนาบุคลากรโดยภาพรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน โดยผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหามากกว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลาง ผู้บริหารในโรงเรียนขนาดกลางมีปัญหาด้านการฝึกอบรม และด้านการศึกษาต่อมากกว่าผู้บริหารในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก และมีปัญหาด้านการบริหารมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่

มนตรี เหมือนมาตย์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการบูรณาการวิชาศิลปะศึกษา โรงเรียนบ้านท่าสว่าง อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ผลการศึกษาพบว่า หลังจากได้ดำเนินการพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการบูรณาการวิชาศิลปะศึกษา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ 1) ครูมีการตื่นตัวในการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ไม่หยุดนิ่งตายตัว สามารถวิเคราะห์เนื้อหาในบทเรียน และเขียนแผนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ ง่ายต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) ครูมีการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ โดยให้นำเอาเทคนิคความรู้ทางวิชาศิลปะศึกษามารวมในการจัดทำสื่อ โดยเน้นการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ออกแบบสื่อการสอนให้สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน เน้นในการปฏิบัติจริงช่วยให้ครูผู้สอนบรรยายน้อยลง ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ระดับดีมาก คือ ด้านการวิเคราะห์หลักสูตรและเนื้อหาในการเรียนรู้ก่อนเขียนแผนการสอน ครูมีการประชุมวางแผนร่วมกับเพื่อนครูก่อนจัดเตรียมการสอน ครูจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจัดการเรียนรู้โดยเน้นการทำงานเป็นทีมหรือกลุ่ม ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากง่ายไปหายาก ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง และความคิดเห็นของครูได้ระดับดี คือ ครูมีการเตรียมตัวก่อนทำการสอนล่วงหน้าอยู่เสมอและเป็นปัจจุบัน ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุลกัน ครูมีการพัฒนาศักยภาพในด้านการจัดการเรียนรู้อยู่เสมอ ด้านสื่อการเรียนรู้ พบว่า ครูมีความคิดเห็นได้ระดับดีมาก คือ ครูผลิตสื่อการเรียนรู้โดยบูรณาการความรู้ทางศิลปะครูผลิตสื่อการเรียนรู้สอดคล้องกับบทเรียนและเนื้อหา ครูใช้สื่อเป็นสื่อการเรียนรู้สอดคล้องกับบทเรียนและเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกครั้งจะต้องใช้สื่อที่บูรณาการรูปแบบทางศิลปะ ครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการผลิต และออกแบบสื่อ ครูร่วมมือกับเพื่อนครูในการระดมแนวความคิดในการผลิตและพัฒนาสื่ออยู่เสมอ ครูประเมินผลการใช้สื่อทุกครั้งหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ระดับดี คือ ครูนำสื่อที่ใช้เทคนิคทางศิลปะใช้ประกอบการเรียนรู้กับ

ทุกกลุ่มวิชา

สุนทร ไชยพันธ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านคำอาฮวน อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ผลการศึกษาพบว่า ก่อนดำเนินการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ บุคลากรส่วนใหญ่ยังยึดการสอนแบบเดิม คือ เน้นการสอนแบบบรรยายเพื่อบอกความรู้แก่ผู้เรียนเป็นหลัก ไม่ให้โอกาสผู้เรียนได้แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายแล้วนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการ ความถนัด และความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดเนื้อหาการเรียนไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและตัวผู้เรียน ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการเขียนแผนการสอนแบบบูรณาการและไม่มีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนไม่มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการทั้ง 6 ขั้นตอน คือ การกำหนดหัวเรื่องที่จะสอน การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดเนื้อหาย่อย การวางแผนการสอน การปฏิบัติการสอน และการประเมิน ปรับพัฒนาการสอน หลังจากดำเนินการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา 2 กิจกรรม คือ การฝึกอบรม และการนิเทศภายใน ปรากฏว่า บุคลากรมีความรู้เกี่ยวกับการเขียนแผนการสอนเป็นอย่างดี และมีความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการทั้ง 6 ขั้นตอน เป็นอย่างดี

สุนันท์ นาเมืองรักษ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการของวิทยาลัยเทคนิคหลวงพ่อกุณ ปรีสุทโธ อำเภอคำชะอี จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ครูมีความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างหรือรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ และมีความมั่นใจว่าจะสามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการได้ การปฏิบัติการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ครูสามารถจัดทำได้ แต่ไม่สามารถดำเนินการตามระยะเวลาที่กำหนดในวงจรที่ 1 ได้ ทั้งนี้เนื่องจากครูมีภาระการสอนมาก โดยมีชั่วโมงการสอนอยู่ระหว่าง 30-35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ การกำกับ ติดตามและดูแลให้คำแนะนำในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ได้ให้คำแนะนำ ช่วยแก้ไขปัญหาคัดค้านของครู รวมทั้งสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ครูมีความพึงพอใจในการได้รับคำแนะนำและช่วยแก้ไขปัญหาคัดค้านอย่างต่อเนื่องและจริงจัง การประเมินผล บุคลากรได้รายงานความก้าวหน้า และสรุปผลการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ทุกหน่วย การเรียนรู้ตามโครงสร้างหรือรูปแบบที่กำหนด ผลการพัฒนาบุคลากรในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทำให้ครูเกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

เทคนิคการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม แทรกในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการได้ ตลอดทั้งพัฒนาตนเองสู่การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ศุววย จันทูมา (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรในการจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการ โรงเรียนบ้านนาคู่ กิ่งอำเภอนาเยี่ย จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า หลังการดำเนินการกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ สังเกตได้ถึงการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

- 1) พฤติกรรมของครูผู้ร่วมศึกษา ครูมีเจตคติในการจัดทำแผนการสอน และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ มีความพร้อมเพรียงและตรงต่อเวลาในการเข้าร่วมศึกษา มีความเข้าใจในการจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการ จัดทำสื่อการสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติของบทเรียนนั้น ๆ ออกแบบการสอนให้สอดคล้องกับศักยภาพของนักเรียน ออกแบบการสอนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน สภาพแวดล้อมของชุมชน ครูมีทักษะการดำเนินการสอนในห้องเรียน มีการเชื่อมโยงการสอนกับสภาพแวดล้อมของนักเรียนและชุมชน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างมาก ครูสามารถแสดงบทบาทของผู้สอนได้ดี มีการนำเกม นำเพลงมาใช้บูรณาการในการสอน ใช้เทคนิคสื่อการสอนหลายรูปแบบมาประยุกต์ใช้ในการสอน ครูมีการปรับกระบวนการสอนจากการเปิดตำราอ่านให้เด็กฟัง เขียนบนกระดานให้เด็กดู เปลี่ยนพฤติกรรมจากครูมาเป็นนักเรียนเป็นผู้แสดง คอยแนะนำ ชี้แนะข้อบกพร่องของการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ครูคอยจัดกิจกรรมสนับสนุนการสอน
- 2) พฤติกรรมของนักเรียน นักเรียนมีความสนุกสนานกับการเรียนกล้าแสดงออก กล้าที่จะพูด อภิปรายและเสนอความคิดเห็นภายในกลุ่ม นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อนนักเรียน นักเรียนกล้าที่จะซักถาม ตอบโต้กับครู นักเรียนสามารถสร้างความคิดในการเรียนด้วยตนเอง ชอบที่จะมาโรงเรียน มีความสุขในการเรียน และนักเรียนมีผลการเรียนดีขึ้น นอกจากนี้เห็นได้ชัดถึงความกระตือรือร้นในการทำงานของครูปฏิบัติการสอน อันเป็นผลจากการประเมินผลการใช้แผนการสอนในห้องเรียน มีการชี้แนะปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการสอนของครู ครูมีทัศนคติที่ดีต่อการประเมินการสอน มีกำลังใจและมองเห็นแนวทางการทำงานที่ช่วยพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการของตนเอง บุคลากรมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ส่งผลชัดเจนมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากรในการจัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการ สามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการนำไปพัฒนาการจัดทำแผนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

แดเนียลส์ (Daniels. 1999 : 2442-A) ได้ศึกษาผลการสอนในการเรียนรู้เพื่อดำเนินการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนที่มีต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับประสิทธิภาพ ความเชื่อมั่นในตนเองและประสบการณ์ของนักศึกษาครู กลุ่มทดลองซึ่งเป็นนักศึกษาครู จำนวน 3 คน ได้รับการสอนและการช่วยเหลือและช่วยเหลือแนะแนวในการพัฒนาโครงการวิจัยในชั้นเรียน กลุ่มเปรียบเทียบซึ่งเป็นนักศึกษาครูอีก 3 คน ได้รับเพียงคำสอนเป็นเอกสารเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล การนำกลยุทธ์ไปใช้และวิธีการประเมินผลเพื่อดำเนินโครงการวิจัยในชั้นเรียนให้เสร็จสมบูรณ์ แล้วทำการวิเคราะห์คำตอบจากแบบสอบถามก่อนการทดลอง หลังการทดลอง การสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาครูมีความสามารถในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีความแตกต่างกันเล็กน้อยในผลรวมทั้ง 2 กลุ่ม ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีการเปลี่ยนแปลงในทางบวกในด้านการรับรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งเป็นผู้จัดการและเป็นผู้ขยายพฤติกรรมในชั้นเรียนและเป็นผู้ออกแบบผู้นำเทคนิคการจัดการพฤติกรรมไปใช้อย่างประสบความสำเร็จ พบว่า มีอยู่ในผู้ร่วมวิจัยทุกคน

คอนเฟอร์ (Confer. 2001 : 2573-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเปลี่ยนแปลงวิธีสอนของครูไปใช้การเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้แต่เพียงครูเชื่อว่า ความรู้ที่นักเรียนได้รับจากการสอนของครูมาจากแหล่งภายนอกตัวนักเรียน แต่หลักการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เชื่อว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นภายในตัวนักเรียน โดยนักเรียนจะได้รับความรู้ ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น จากการใช้แผนการเจรจาต่อรอง และการทำงานร่วมมือกับคนอื่น ๆ การที่ครูจะเปลี่ยนจากการสอนแบบเก่าไปสู่การสอนแบบใหม่นับว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อน ต้องใช้ทั้งการมีความเข้าใจแนวความคิด และการปฏิบัติการแก้ไขข้อมูลใช้การบรรยายเกิดความเข้าใจของนักเรียนจำนวน 42 คน และครู 6 คน เกี่ยวกับการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ผลการศึกษาพบว่าในระยะแรก ๆ จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการสอนในห้องเรียน ครูยังไม่มี ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวความคิด และการปฏิบัติในการจัดการสอนในห้องเรียน ครูยังไม่มี ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวความคิด และการปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ แต่หลังจากได้รับการพัฒนาไปแล้ว พบว่า 1.) เมื่อครูยังไม่สามารถพัฒนาฐานความคิดที่เหมาะสม เพื่อชี้นำการปฏิบัติแบบใหม่ ครูส่วนมากจะสร้างแนวความคิดที่ผิดพลาดเกิดขึ้น 2.) เมื่อครูทำหน้าที่คล้ายกับนักเรียนที่เรียนรู้เกี่ยวกับการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง จะทำให้เกิดความเข้าใจในแนวความคิด และการปฏิบัติแบบใหม่ได้อย่างเหมาะสม และ 3.) ครูบางคนสามารถทำความเข้าใจแนวความคิดการสอนแบบใหม่ได้ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริง แต่ครู

บางคนต้องปฏิบัติให้ทุกอย่างชัดเจนเสียก่อนจึงจะเกิดความเข้าใจแนวความคิดดังกล่าวได้

เฮอร์นันเดซ-ทูท็อป (Hernandez-Tutop, 2001 : 208-A) ได้ศึกษาผลกระทบของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีต่อครูและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้วิจัยกับการปฏิบัติการสอนที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว ผู้ร่วมวิจัย ได้แก่ ครู จำนวน 9 คน ในระดับอาชีพการสอนต่าง ๆ ของคนจากเขตต่าง ๆ ของสหรัฐ การศึกษา 2 คน ในจำนวน 9 คนนี้เรียนรู้และดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้วิจัยร่วมและผู้อำนวยความสะดวก ผู้ร่วมวิจัยอีก 7 คน ได้ทำการศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการก่อนการศึกษารound นี้ และได้ตอบคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์และผลลัพธ์ของการสำรวจของตน การสัมภาษณ์ได้กระทำกับครูทั้งคนนี้ได้ถอดคำบันทึกเทปและวิเคราะห์ข้อมูลให้ครู 8 คน ตรวจสอบคำถามการวิจัย ซึ่งเกิดขึ้นจากปรากฏการณ์เฉพาะในชั้นเรียนของตน ครูคนหนึ่งสอนกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแก่ครูอีก 5 คน ซึ่งต่อมาได้ทำการวิจัยปรากฏของครูที่คนสอนนั้น ผลการศึกษาพบว่า ครูทั้ง 9 คน ได้ปรับปรุงผลการสอนได้ดีขึ้น ตามที่ข้อค้นพบได้สนับสนุน พบว่าบุคคลที่สนับสนุน 1 คน หรือมากกว่านั้นเป็นตัวการสำคัญในการดำเนินงานตลอดกระบวนการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ใหญ่ เพื่อนร่วมงาน นักเรียน และสิ่งจูงใจตามสภาพจริง ครูคนดังกล่าวถึงความยุ่งยากที่ขัดขวางการวิจัยของตนเล็กน้อย ครูทุกคนระบุจำเพาะว่าไม่มีเวลา ไม่มีพลังงาน ไม่มีการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน อาจารย์ใหญ่ หรือจากผู้บริหารคนอื่น ๆ มีความรู้สึกว่าถูกครอบงำบังคับจากผู้มีอำนาจเหนือ และขาดสถานที่ซึ่งเป็นปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการของตน พบว่าปัจจัย 3 ปัจจัยซึ่งวิกฤติต่อการสอนที่ปรับปรุงแล้วในชั้น คือ ความรู้สำนึกที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับระเบียบวิธีการสอน ความเป็นเพื่อนร่วมงานและความรู้สึกว่ามีความสามารถของครู ผลการศึกษาพบด้วยว่าการปฏิบัติของนักเรียนเพิ่มอันเป็นผลของการปรับปรุงการปฏิบัติการสอน ตามการสนับสนุนจากข้อค้นพบ ได้พบว่า การศึกษารound นี้ ได้เพิ่มวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการปฏิรูปโรงเรียน โดยการนำเสนอการวิจัยเชิงปฏิบัติการอันเป็นวิธีการพัฒนาวิชาชีพที่ปรับปรุงแล้วซึ่งสามารถทำให้การปฏิบัติการสอนในชั้นเรียนเข้มแข็งขึ้นได้

บราวน์ (Brown, 2002 : 1304-A) ได้ศึกษาการรับรู้ของครูเกี่ยวกับอิทธิพลของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีต่อความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติการสอน และต่อผลกระทบของความคิดที่มีต่อการปฏิบัติการสอน โดยเน้นการรับรู้ใน 4 ด้าน คือ บทบาทโดยส่วนรวมของครู ความรู้ของครูเกี่ยวกับการสอน การปฏิบัติการสอน และการปฏิบัติการสะท้อนผล การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ ครู นักวิจัย การสังเกตในชั้นเรียน ตลอดจนศึกษาจากงานต่าง ๆ ของนักเรียนและครู ผลการศึกษาพบว่า ครูมีการรับรู้เกี่ยวกับด้านต่าง ๆ ทั้ง 4 ด้าน เปลี่ยน

แปลงไปจากเดิม การเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการทำให้ครูเรียนรู้โครงสร้างเกี่ยวกับวิธีการสำหรับนำไปใช้และวิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอนของตนเอง ดังนี้ โครงสร้างที่กำหนดไว้จึงช่วยในการชี้แนะครูให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ อย่างเป็นแบบ และต่างสมเหตุสมผล ตลอดจนมีการวิเคราะห์ข้อมูลและการสะท้อนผลอย่างเป็นระบบ

มาร์ติน (Martin, 2003 : 781-A) ได้อธิบายประสบการณ์และทัศนะของครูใน ขณะที่ครูพัฒนาทักษะทางปฏิบัติกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อประยุกต์ใช้การวิจัยนี้ใน ชั้นเรียนประถมศึกษากรณีศึกษานี้ทำการศึกษาโปรแกรมการพัฒนาคูใน ขณะที่ครูกำลังพัฒนาตนเองพร้อม ๆ กับการเรียนรู้เพื่อใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการศึกษารวมพบว่า 1) การรู้ และการเรียนรู้หลายอย่างต่างกันั้นประเมินค่าโดยนักการศึกษาซึ่งเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติ ได้แก่ การรู้ทางวิชาการ และการรู้โดยปริยาย 2) มีสภาวะแวดล้อม ที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการสามารถนำไปสู่ความเข้าใจลึกซึ้ง ซึ่งเกิดประโยชน์แก่ครูผู้สนใจในการ พัฒนาความรู้ของคนในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาที่เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันตาม ธรรมชาติ และ 3) ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในต่าง ๆ เช่น เสถียรภาพทางเศรษฐกิจของ โรงเรียน และความสัมพันธ์ของครูผู้ร่วมวิจัยที่มีต่อความกลัวนั้นจะประนีประนอมสิ่ง ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการที่ครูสามารถจะเรียนรู้ได้จากโปรแกรมที่ศึกษา จากนั้นผู้ศึกษาค้นคว้าได้ พัฒนาคำอธิบายต่าง ๆ เพื่อให้ครูคนอื่นได้พิจารณาตัดสินใจด้วยตนเองเกี่ยวกับสถานการณ์ ของตนเองในด้านความสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ สำหรับโรงเรียนที่มีความเชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนาคูผู้สอนถือ เป็นกระบวนการหนึ่งในการบริหารงานบุคคลทางการศึกษาที่ผู้บริหาร โรงเรียนหรือผู้เกี่ยวข้อง กับการจัดการศึกษาต้องให้ความสนใจและเอาใจใส่เป็นพิเศษ ทั้งนี้เนื่องจากครูผู้สอนถือว่าเป็น ทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนให้ประสบ ความสำเร็จตามเป้าหมาย และจากเนื้อหาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 23 ที่ได้กำหนดให้ครูผู้สอนต้องบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ ครูซึ่งเป็นผู้ประกอบ วิชาชีพและบุคลากรทางการศึกษาจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถเกี่ยวกับ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การ พัฒนาคูให้มีคุณภาพนั้นจึงต้องใช้ยุทธศาสตร์ที่หลากหลาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้หลักการวิจัย ปฏิบัติการตามแนวคิดของ เคมมิส และแม็กแท็กการ์ด (Kemmis and McTaggart) เพื่อ พัฒนาคูโรงเรียนบ้านหนองฮี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่ผู้วิจัยและ

ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นวงรอบต่อเนื่องซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานปกติ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริง จนกระทั่งครูได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY